כולל בוקר - זכרון ברוך

לע"נ
ר' ברוך בן אברהם עביר
האללענדער

Kollel Boker - Zichron Boruch

Rabbi Zvi Y. Smith
Rabbi Yehoshua Sova

Avreichim:
Israel Aminov
Pinny Brecher
Avraham Benalloun
Abbey Berkowitz
Andrew Brick-Turin
Rabbi Doniel Bensoussan
Moshe Bernstein
Bernardo Coiffman
Shaul Dahan
Justin Diamond
David Eisenstein
Avi Feinstein
Josh Fox
Dr Ben Frank
Dr. Stan Frohlinger
Elchonon B. Galbut
Dr. Robert Galbut
Doniel Gold
Larry Gordon
Justin Gordon
Dovid Gray
Zalman Kahn
Aryeh Kutwak
Jordan Lahav
Marcos Lapciuc
Josh Lehman
Dr. Alexander Lurie
Yossi Marder
Rabbi Moshe Medresh
Gabe Nemzow
Rabbi Eliyahu Obadia
Avi Pomper
Rabbi Zev Roth
Shlomo Reines
Eli Riesel
Ezra Rubin
Dr. Nick Sabo
Joe L. Saka
Andrew Scheinberg
Shimon Segelman
Dr. Yanky Silverstone
Adam Weiss
Isaac Weiss
Robert Weiss
Rabbi Binyomin Winkler

מראה מקומות

מכות דף ט.-דף י.

סוגיא בענין:
גר תושב שהרג גר תושב

- Marei Mekomos
- Insights on the Daf
- Outlines of Halacha

Chabura from Rabbi Yona Victor

This week's מראה מקומות booklet has been sponsored anonymously

כולל בוקר - זכרון ברוך

לע"נ

ר' ברוך בן אברהם עביר

האללענדער

Kollel Boker - Zichron Boruch

From Gemara דף ט.חוץ מעל על ידי גר תושב

until - דף י. א"ר יוחנן הרב שגלה מגלין

There will be an optional test this week from דף ז. משנה, until דף ח. with Rashi and Tosfos

IYUN TOPIC :

גר תושב שהרג גר תושב

גר תושב

*How does a גוי come a **גר תושב**?*

Rambam הלכות מלכים פרק ח הלכה י

*What are the ramifications between a **גר תושב** and a **בן נח**?*

Ritva **ד"ה אלמא**

Oruch Laner ד"ה אילמא

Brisk Rov

*Does a **ישראל** go to **גלות** if he kills a **גר תושב**?*

Rambam הלכות רוצח פרק ה הלכה ג

Raavad

Kesef mishna

Ritva ד"ה רב כהנא

*If a **גר תושב** kills a **ישראל**, is he just exempt from **גלות** or does he get killed?*

Rashi ד"ה לא

Rambam הלכות רוצח פרק ה הלכה ד

Oruch Laner ד"ה לא קשיא

If a גוי kills another גוי does he get killed?

Rashi ד"ה לפיכך

Ramban ד"ה הא

Rambam הלכות מלכים פ"י הלכה א

Lechem mishna הלכות מלכים פ"י הלכה א

תוס ד"ה התם

ע' מהרש"א

In the end of the gemora what is the proof that we say אומר מותר קרוב למזיד

Rashi ד"ה כדקא

Ritva ד"ה מכאן

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' י"ב ופ"ה מהל' חובל הל' ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ב:

ל ב מיי' פ"ה מהל' רוצח הלכה ג והל' ד:

לא ג מיי' שם הל' ד ופ"י מהל' מלכים הלכה ו:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) כתובות לב: סנהדרין פה., ב) [סנהדרין פה:], ג) [לעיל ז:], ד) [שם], ה) לקמן ע"ב, ו) ז ע"ב.

גמרא

שאין בה שוה פרוטה דא"ר אמי א"ר יוחנן הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה ולא מקשינן הכאה לקללה: חוץ (א) מעל ידי גר תושב וכו': אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא אימא סיפא גר תושב גולה ע"י גר תושב אמר רב כהנא לא קשיא כאן בגר תושב שהרג גר תושב כאן בגר תושב שהרג ישראל איכא דרמי קראי אהדדי כתיב לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים וכתיב והיו לכם הערים למקלט (ב) לכם ולא לגרים אמר רב כהנא ל"ק כאן בגר תושב שהרג ישראל כאן בגר תושב שהרג גר תושב ורמינהי לפיכך גר ועובד כוכבים שהרגו נהרגין קתני גר דומיא דעובד כוכבים מה עובד כוכבים לא שנא דקטל בר מיניה ולא שנא דקטל דלאו בר מיניה נהרג אף גר לא שנא דקטל בר מיניה ולא שנא קטל דלאו בר מיניה נהרג אמר רב חסדא ל"ק כאן שהרגו דרך ירידה כאן שהרגו דרך עלייה דרך ירידה דישראל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות דרך עלייה דישראל פטור הוא נהרג א"ל (ג) רבא ולאו ק"ו הוא ומה דרך ירידה דישראל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות דרך עלייה דישראל פטור איהו נהרג אלא אמר (ד) רבא באומר מותר א"ל אביי אומר מותר אנוס הוא א"ל שאני אומר אומר מותר קרוב למזיד הוא ואזדו לטעמייהו דאיתמר כסבור בהמה ונמצא אדם כנעני ונמצא גר תושב רבא אומר חייב אומר מותר קרוב למזיד הוא רב חסדא אומר פטור אומר מותר אנוס הוא איתיביה רבא לרב חסדא הנך מת על האשה אשר לקחת מאי לאו בידי אדם לא בידי שמים דיקא נמי דכתיב מחטוא לי ולטעמיך וחטאתי לאלהים ולא לאדם אלא דינו מסור לאדם הכא נמי דינו מסור לאדם איתיביה אביי לרבא הגוי גם צדיק תהרוג התם כדקא מהדרי (ה) עלויה ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא אשת

רש"י

שאין בה שוה פרוטה. שאם יש בה תשלומי פרוטה משלם ואינו לוקה דילפינן בכתובות באלו נערות (דף לב:) בפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין וכי אין בה שוה פרוטה לוקה שעבר על לא תוסיף פן יוסיף (דברים כה): ולא מקשינן הכאה לקללה. לומר שכשם שאינו לוקה על קללתו דכתיב בעמך כך לא ילקה על הכאתו ופלוגתא היא בסנהדרין דאיכא דמקיש ואיכא דלא מקיש: חוץ מגר תושב. ומשמע דמתרוייהו ממעט ליה דלא הוא גולה ע"י הריגתו אלא נהרג ולא ישראל גולה עליו: ל"ק כו' גר תושב שהרג גר תושב. גולה כדקתני בהדיא ורישא כשהרג את ישראל אינו גולה דלא סגי ליה בגלות: לפיכך. אשבע מצות שנצטוו בני נח קאי (ו) וקיי"ל אזהרתן זו היא מיתתן לפיכך גר תושב או עובד כוכבים שהרגו נהרגין ואפי' בשוגג שאין בני נח צריכין התראה כדאמרינן בסנהדרין (דף נז.): מה עובד כוכבים ל"ש קטל בר מיניה. עובד כוכבים כמותו: לאו בר מיניה. ישראל: אף גר תושב לא שנא קטל בר מיניה. גר תושב כמותו: דלאו בר מיניה. ישראל: באומר מותר. נהרג דלאו בר גלות הוא: ואזדו לטעמייהו. רב חסדא דלא בעי לשנויי באומר מותר דקסבר אנוס הוא (ז) ורבא דאמר נהרג: כסבור בהמה. ה"ז כאומר מותר שהיה לו ללמוד ואף זה היה לו לעיין ובגר תושב עסקינן: חייב. מיתה: מאי לאו בידי אדם. בדיני בני נח וזה אומר מותר היה כסבור אחות אברהם היא: לאלהים ולא לאדם. והלא יודע שהיא אשת איש: הגוי גם צדיק תהרוג. קס"ד שהודה לו הקב"ה אלמא אנוס הוא: כדקא מהדרי ליה עלויה. לא הודה לדבריו שהשיב לו תשובה שחייב מיתה שאינו צדיק בדבר שהיה לו ללמוד דרך ארץ כדמפרש ואזיל:

מתני'

תוספות

אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא. (אינו) מדקדק מדאתי למעוטי גר תושב לפי שאינו ממעט אלא גר תושב שהרג ישראל שאינו גולה אלא נהרג וכן ישראל שהרג גר תושב דפטור לכן מוכיח לשון מתני' דקתני הכל גולין ע"י ישראל וישראל ע"י כולן חוץ מגר תושב דלא הוי בכלל דהאי הכל דאין גולין ע"י ישראל וכן ישראל אינו גולה על ידו (אלא) קא סלקא דעתיה דכיון דישראל אינו גולה ע"י גר תושב ולא גר תושב ע"י ישראל אלמא גר תושב דינו כעובד כוכבים א"כ הוא הדין גר תושב לגר תושב מידי דהוה אעובד כוכבים לעובד כוכבים ולכך קאמר אימא סיפא וכו' ומשני רישא דוקא קאמר גר תושב לישראל אבל גר תושב לגר תושב לא ונדמייתי בתר הכי מקראי ובתוספ' ראיתי שדחק לפרש דמעיקרא סלקא דעתיה דגר תושב וישראל גולין זה ע"י זה וחוץ דגר תושב דקתני במתני' אתא למעוטי שאין גר תושב גולה ע"י הכל ולא הכל על ידו ולא ידענא מאי קאמר חדא דכל היכא דקתני חוץ וכו' קאי אכל מה דלעיל מיניה ועוד את"ל דהאי חוץ אתי למעוטי דלא הוי בכלל ישראל לגלות ע"י הכל והכל על ידו (מ"מ) קשה דהא לא קתני כללא גבי ישראל וחוץ משמע דאתי לאפוקי מכללא ועוד דגר תושב לאו בכלל ישראל הוא ואמאי איצטריך לאפוקי וע"ק דא"כ דס"ד מעיקרא דישראל וגר תושב גולין זה ע"י זה מאי קאמר אלמא עובד כוכבים הוא אי עובד כוכבים (ח) לא יגלה ישראל על ידו ולא הוא ע"י ישראל: **דרך** עלייה דישראל פטור הוא נהרג. וא"ת אכתי לא הויא דומיא לעובד כוכבים דאפי' דרך ירידה נהרג וי"ל דמ"מ הוא דומיא לעובד כוכבים מה עובד כוכבים לא שנא בר מיניה ל"ש לאו בר מיניה כו' ובכך הוי סגי דומיא לעובד כוכבים בחדא מילתא: **אמר** ליה (ט) רבא לא כ"ש הוא ומה דרך ירידה וכו'. וא"ת אדרבה היא הנותנת דרך ירידה ניתן לישראל לכפרה דסגי ליה בגלות אבל דרך עלייה לא ניתן לישראל לכפרה חמור הוא ואינו גולה דלא סגי בגלות דה"נ אמרינן בפ"ק (לעיל דף ב:) וי"ל דלית ליה האי טעמא דדרך עלייה לאו משום דלא סגי ליה בגלות אלא משום דקיל הוא ביותר מירידה דהוי אנוס ביותר והלכך לא מצי אמרת לחמור ביותר מירידה: **ואזדו** לטעמייהו. רב חסדא דמוקי לה דרך עלייה ואז נהרג ולא מוקי לה באומר מותר משום דס"ל דאומר מותר אנוס הוא ולא מיקטל (י) ורבא אית ליה איפכא דדרך עלייה לא מיקטל אבל אומר מותר מיקטל דהיה לו ללמוד ולא למד: **כסבור** בהמה ונמצא אדם. רבא אמר חייב דהיה לו לעיין אם אדם אם בהמה וא"נ אומר מותר היה לו ללמוד וצ"ל שנמצא אדם גר תושב מדקאמר ונמצא גר תושב וכן הא דקאמר חייב איירי בגר תושב דאי בישראל לא מחייב אגר תושב ועוד דאי בישראל א"כ חייב דקאמר (כ) רבא חייב גלות קאמר וזה אינו דהא לעיל ממעטינן אומר מותר מגלות אלא על כרחך איירי שההורג נמי גר תושב ורבא דאמר חייב חייב מיתה קאמר: **דאומר** מותר קרוב למזיד הוא. פי' משום דהיה לו ללמוד והכא נמי היה לו לעיין: **ורב** חסדא אומר פטור דאומר מותר אנוס הוא. וא"ת רב חסדא היכי מתרץ ברייתא דלעיל (דף ז:) דקתני פרט למזיד ואוקימנא דר"ל לאומר מותר ולדידיה הא אומר מותר לא הוי מזיד וי"ל דרב חסדא סבר דמ"מ קרי ליה מזיד משום דבמזיד נהרג שיודע בטוב שהוא הורגו וא"ת דבריש פירקין (דף ז:) אמרינן בבלי דעת פרט למתכוין לבהמה והרג לאדם ולמה לי קרא תיפוק ליה משום דחשיב אומר מותר כדמשמע הכא ואומר מותר הוינא ממעט מבשגגה וי"ל דלעיל איירי כגון דאיכא בהמה ואדם לפניו ונתכוון לבהמה והרג אדם אבל הכא שאומר דבר שנתכוון נמצא שהוא אדם ומשום הכי קאמר (ל) רבא שהוא קרוב למזיד: **אלא** דינו מסור לאדם וכו'. לפי הגי' ה"פ אלא אע"ג דכתיב וחטאתי לאלהים מ"מ הוי דינו מסור לאדם פי' חייב בדיני אדם וקשה דלישנא לא משמע הכי לכן נראה כאידך גירסא אלא דינו מסור לשמים וכו' פי' אלא לכך נקט וחטאתי לאלהים דאע"ג דחייב אף בדיני אדם משום דדינו היה מסור לשמים לפי שלא היו שם עדים הלכך אין דינו מסור אלא לשמים ה"נ דכתיב מחטוא לי היינו דדינו מסור לשמים ולא לאדם לפי שלא ידע מעולם שהיא אשת איש ולעולם חייב בדיני אדם. כך נראה למשי"ח:

התם כדאהדרו ליה. שלא היה צדיק כדמסיק ואזיל השב אשת האיש כי נביא הוא דה"ל ללמוד ורב חסדא לית ליה האי דרשא דכי נביא הוא אבל ליכא לפרושי לאהדרו ליה דכתיב ואם אינך משיב דע כי מות תמות שאחרי שהודיעו שהיא אשת איש א"ל הכי ומ"מ י"ל מלאיצטריך לומר לו כן ש"מ שהיה אומר לו שכך דינו גם למי שטעה לפי שהיה לו ללמוד ולא למד והא דקאמר אשת נביא הוא וכו' מילתא באפי נפשיה היא ולא משניא הוא כמו לפירוש הקונט' והא דמסיק דהיה לו ללמוד כו' מיתוקמא שפיר גם כרב חסדא למדרך ארץ יש לו ללמוד ומיהו נמי ניחא לשיטת קונטרס:

רבינו חננאל

שאין בה שוה פרוטה לוקה. ולא מקשינן הכאה עבד וכותי לקללתו ולא אמרינן כשם שישראל המקלל עבד וכותי פטור ולא קרינן ביה ונשיא בעמך לא תאור כך המכה אותן פטור אלא ישראל המכה עבד או כותי חייב: חוץ מעל ידי גר תושב. כלומר אין ישראל גולה אם הרג גר תושב. אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא ואסיקנא גר תושב שהרג ישראל נהרג וכ"ש עובד כוכבים שהרג ישראל. גר תושב שהרג גר תושב גולה שנאמר לבני ישראל לגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט וגו': כסבור בהמה ונמצא אדם כו'. פי' גר תושב שהרג כסבור בהמה תמצא אדם כנעני ונמצא גר תושב (רבה) [רבא] אמר חייב אומר מותר קרוב למזיד הוא ורב חסדא אמר פטור אומר מותר אונס הוא. איתיביה רבא לרב חסדא הנך מת על האשה אשר לקחת והנה הוא לא לקחה אלא [שסבר] שהוא מותר וקתני הנך מת מאי לאו בידי אדם ש"מ אומר מותר חייב. ודחי לא הנך מת בידי שמים ופטור מדיני אדם. ודייקא מהכתוב מחטוא לי ש"מ בידי שמים הוא. ודחי האי דכתיב ביוסף לאשת אדוניו וחטאתי לאלהים הכי נמי דינו לשמים הוא ואשת איש (הא) [היא] (ודינם) [ודינה] בידי אדם. אלא הכי קאמר החטא לאלהים ודינו בידי אדם. ומותיב אביי לרבא וכי האומר מותר חייב והכתיב הגוי גם צדיק תהרוג הלא מכלל שאינו חייב. ומשני הכי קאמר דקאמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא והוא נביא הוא וממך למד. כלומר כיון שראה אותך שואלו על עסקי אשתו ונתירא שלא תהרגנו ולפיכך אמר לך אחותי היא מיכן לבן נח שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד:

ליקוטי רש"י

מקשינן. כלומר גמרינן מנה מלינו ואיכא דאמרי היקשא דכתיב מכה אביו ומקלל אביו גבי הדדי באלה המשפטים אלא שמקללא אחד מפסיק בינתים [סנהדרין פה.]. לא מקשינן. דגבי קללה לא כתיב בעמך למעוטי שאינו עושה מעשה עמך והאי מנא סבר לא מקשינן הכאה לקללה מפני המקרא המפסיק בינתים [שם ע"ב ד"ה מהו]. באומר מותר. סבור שמותר להרוג את ישראל ויהיו מזיד שלו. אנוס הוא. והיינו הוא קורהו מזיד [בבא קמא כו:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' נפיקא חוץ מגר תושב כצ"ל ותיבות מעל ידי נמחק: (ב) שם לכם ולא לגרים. נ"ב עיין לקמן ד' יג ע"א: (ג) שם א"ל רבה ולאו ק"ו: (ד) שם אמר רבה באומר מותר: (ה) שם כדקא מהדרי ליה עלויה: (ו) רש"י ד"ה לפיכך וכו' דקיימא לן: (ז) ד"ה ואזדו וכו' ורבה דאמר: (ח) תוס' ד"ה אלמא וכו' עובד כוכבים הוא לא יגלה ישראל: (ט) ד"ה אמר ליה רבה ולא וכו' דניתן לישראל לכפרה סגי ליה בגלות אבל דרך עלייה דלא: (י) ד"ה ואזדו וכו' ורבה אית ליה איפכא: (כ) ד"ה כסבור וכו' דקאמר רבה חייב וכו' ורבה דאמר חייב: (ל) ד"ה וכן קאמר רבה שהוא קרוב למזיד:

תורה אור השלם

א) לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: [במדבר לה, טו]

ב) וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט: [במדבר לה, יב]

ג) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל: [בראשית כ, ג]

ד) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת וָאֶחְשֹׂךְ גַּם אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ לִי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ: [בראשית כ, ו]

ה) אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים: [בראשית לט, ט]

ו) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג: [בראשית כ, ד]

ז) וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: [בראשית כ, ז]

הגהות וציונים

א] צ"ל גר תושב ועכו"ם (רש"ש מדעסרא). ב] צ"ל יוסיף (באה"מ, וכ"ה בכת"י). ג] רש"א מ"ז (גליון). ד] לפי שאינו ממעט אלא גר תושב צריך למחוק לגירסת מהרש"א (מראה כהן). וגיר' מהר"ם מדקדק מדאתי למעוטי גר תושב שהרג גר תושב לפי שאינו ממעט וכו', ולגירסתו צ"ל דאתי במקום מדאתי (מראה כהן).

ה] בדפו"י ובתוספות דחק לפרש. ו] רש"א מ"ז וגורס וקא, ולמהרש"א דלעיל צריך לגורסו (מלא הרועים). ז] רש"א חוץ אתי למעוטי מכללא ואם נאמר דאתי למעוטי כו' ע"י וקשה (גליון). ח] צ"ל דעובד כוכבים (באה"מ). ט] רש"א בתוס' כמו שהעתיק דקדק ולכך נכתב סגי. י] רש"א דניתן לישראל לכפרה סגי ליה (ב"ש). כ] לפרש: ל] רש"א אומר מותר כו' (גליון). מ] בדפו"י גר תושב אומר מותר כו' (גליון). נ] בדפו"י גר תושב ונמצא גר תושב מדקאמר. ס] ני' רש"א וכן הכי נמי אמרינן. ע] ס"י ידעו העולם (גליון וכעי"ז בתוס' ר"פ). פ] צ"ל אע"ג (באה"מ). צ] נדצ"ל למה והדפו"י לפי. ק] עיין מראה כהן בלק"מ.

עין משפט
נר מצוה

לב א מיי' פ"ו מהל' רוצח הלכה ו:
לג ב מיי' פ"ו מהל' רוצח הל' י סמג עשין עה:
לד ג מיי' שם הל' י סמג שם:
לה ד מיי' שם פ"ה הל' א סמג שם:
לו ה מיי' שם פ"ו הל' ב סמג עשין עו:
לז ו מיי' שם הל' ג:
לח ז מיי' שם הל' ב:
לט ח מיי' שם פ"ה הל' ז:
מ ט מיי' שם פ"ח הלכה ו:
מא י מיי' שם פ"ח הל' ב:
מב כ מיי' שם הלכה ז:

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) ב"ק צב., ב) עי' תוס' לעיל ב. ד"ה מעידין אנו באיש פלוני שחייב, ג) לעיל ז:, ד) ב"ק פו: נדרים פז:, ה) [יומא מג. וש"נ], ו) [לעיל ז:], ז) סנהדרין ס: מה. עב: לעיל ו:, ח) [תוספתא פרק ג], ט) לעיל ז:, י) תוספתא ריש פ"ב, כ) לקמן י., ל) ספרי שופטים סי' פד, מ) ד:, נ) [ועי' עוד תוספות בכורות לג. ד"ה שיהיו].

אשת נביא הוא דתיהדר דלאו נביא לא תיהדר אלא כדאמר ר' שמואל בר נחמני דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן הכי קאמר ליה ועתה השב (את) אשת האיש מכל מקום ודקאמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא וגו' נביא הוא וממך למד אכסנאי (א) הוא שבא לעיר על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו כלום שואלין אותו אשתך זו אחותך זו מכאן שבן נח נהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: **מתני'** הסומא אינו גולה דברי רבי יהודה ר' מאיר אומר גולה השונא אינו גולה רבי יוסי אומר השונא נהרג מפני שהוא כמועד רבי שמעון אומר יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה זה הכלל כל שהוא יכול לומר לדעת הרג אינו גולה ושלא לדעת הרג הרי זה גולה: **גמ'** ת"ר בלא ראות פרט לסומא דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר בלא ראות לרבות את הסומא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב ואשר יבא את רעהו ביער אפילו סומא אתא בלא ראות מעטיה ורבי מאיר בלא ראות למעט בבלי דעת למעט הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ורבי יהודה בבלי דעת פרט למתכוין והא הוא דאתא: ר' יוסי אומר השונא נהרג כו': והא לא אתרו ביה מתניתין רבי יוסי בר יהודה היא דתניא רבי יוסי בר יהודה אומר חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד: רבי שמעון אומר יש שונא גולה וכו': תניא כיצד אמר רבי שמעון יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה נפסק גולה נשמט אינו גולה והתניא ר' שמעון אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחצלו מידו קשיא נפסק אנפסק קשיא נשמט אנשמט (ג) נפסק אנפסק לא קשיא הא באוהב והא בשונא נשמט אנשמט לא קשיא הא רבי והא רבנן: **מתני'** להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן ולשלש שבארץ כנען שנאמר את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען וגו' עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות שנאמר שש ערי מקלט תהיינה עד שיהיו ששתן קולטות כאחת ומכוונות להן דרכים מזו לזו שנאמר תכין לך הדרך ושלשת וגו' ומוסרין להן שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו רבי מאיר אומר (אף) הוא מדבר ע"י עצמו שנאמר וזה דבר הרוצח רבי יוסי בר יהודה אומר בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותו משם מי שנתחייב מיתה בב"ד הרגוהו ושלא נתחייב מיתה פטרוהו מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנאמר והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגו': **גמ'** תנו רבנן שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען ומכוונות היו כמין שתי שורות שבכרם חברון ביהודה כנגד בצר במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן ושלשת שיהו משולשין שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון בעבר הירדן תלת בארץ ישראל תלת אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים דכתיב

מתני' מפני שהוא כמועד. כמותרה עליו ועובר על התראה דודאי לדעת הרגו: ויש שונא שאינו גולה. ולא נהרג: כל. הריגה שיכולין לומר על הריגה זו שלדעת היתה אינו גולה לפי שחשוד הוא על כך: שלא לדעת הרג. כשהריגה זו ודאי שלא לדעת שאין אדם יכול לומר עליה לדעת היתה גולה ובגמ' מפרש לה: **גמ'** בלא ראות פרט לסומא. דמשמע כאן לא ראה אבל רואה במקום אחר פרט לסומא שאינו רואה בשום מקום: פרט למתכוין. כדאמרן לעיל (דף ז:): להבחין בין שוגג למזיד. שלא יכול לומר לא הייתי יודע שאסור: נפסק. החבל ונפל עליו אין לומר בא לדעת זה: נשמט. החבל מידו ונפלה עליו אינו גולה שיש לומר לדעת עשה: לעולם אינו גולה. לא אוהב ולא שונא בנפסק אלא בנשמט: מחצלו. הוא מעגילה שפעמים שטחין במחללים שהוא כלי אומנות של טוחים ובלע"ז ברואיל"ה: הכי גרסי' נשמט אנשמט לא קשיא הא באוהב הא בשונא נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי והא רבנן. (ג) הא דקתני נשמט גולה באוהב דלא חשיד דעביד מדעת ודקתני נשמט אינו גולה בשונא כדקתני בהדיא בברייתא יש שונא שאינו גולה ומפרש מילתיה נשמט אינו גולה: נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי והא רבנן. הא דקתני נפסק גולה אפי' בשונא וכל שכן באוהב רבנן ואליבא דר' שמעון הוא דאמרי נשמט הברזל מקתו והרג גולה ונפסק החבל דומיא דנשמט הברזל מקתו היא שנשאר האגד בידו והא דקתני נפסק אינו גולה רבי היא דאמר נשמט הברזל מקתו אינו גולה והוא הדין לחבל הנפסק עד שישמט מחצלו מידו שאין נשאר בידו כלום דומיא דמן העץ המתבקע ולרבי אליבא דר' שמעון אין לך שונא גולה כך מצאתי גירסא בתשובות הגאונים וכן עיקר וגירסת הספרים משובשת היא וטעו לדמות נשמט החבל לנשמט הברזל ואי אפשר להעמידה ולפרש נפסק אנפסק לא קשיא הא באוהב הא בשונא דהא על כרחך הא דתני נפסק גולה בשונא מפורשת והיאך תאמר הא דתני נפסק אינו גולה באוהב השתא בשונא גולה באוהב לא כל שכן ועוד וכי יש לך לומר שגולה בשונא ואינו גולה באוהב ועוד נשמט אנשמט לא קשי' הא רבי והא רבנן היאך תאמר הא דתני נשמט אינו גולה רבי היא דאמר נשמט אינו גולה אפי' באוהב אם כן אין הטעם מפני שיכול לומר לדעת נהרג ור' שמעון תלי טעמא בהכי: **מתני'** עד שלא נבחרו שלש שבארץ כנען. היינו כל ארבע עשרה שכבשו וחלקו ואח"כ הבדילן יהושע: לא היו שלש. שהבדיל משה בעבר הירדן קולטות: וידברו אליו. אל גואל הדם ואומרין לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים בשגגה בא מעשה לידו: בתחלה. כלומר תחלת משפט כל הרוצחים ואפילו מזידין ויליף טעמא בסיפרא דבי רב וארב לו וגו' ונס אל אחת וגו': **גמ'** ומכוונות היו. אלו נגד אלו בשתי שורות כמו שתי שורות שבכרם: ושלשת את גבול ארצך וגו' שיהו משולשות. כלומר שמתחלקת הארץ חלקות רחבה של ארץ ישראל לארבעה רבעים כמו שמפרש והולך שיהא מדרומה של ארץ ישראל לחברון כמחברון לשכם כו': בעבר הירדן תלת כו'. בתמיה בנחלת שני שבטים שלש כמו בנחלת עשרה שבטים: בגלעד. שהיא בעבר הירדן שכיחי רוצחים:

עוקבין

ורבי יהודה ההוא מבעי ליה פרט למתכוין וכו'. (ד) דר' מאיר סבר פרט למתכוין וכו' שמעינן משגגה ותרתי שמע מינה והשתא דברייתא דלעיל אתיא כר' יהודה: **נשמט** אנשמט לא קשיא כאן באוהב כאן בשונא נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי הא רבנן. וא"ת לרבי היכי משכחת לה שונא שיגלה דבנשמט אוהב גולה ולא שונא ואם בנפסק אפי' אוהב אינו גולה ואין זו סברא לומר דלית ליה לרבי דר' שמעון דהוי רביה ויש לומר דמכל מקום משכחת לה כגון שנפל מן הגג עליו דידוע לכל שלא נפל מדעת שהרי היה בסכנת מות:

(ה) **משולשות.** שיהא מתחלת ארץ ישראל עד ראשונה כמו מראשונה לשניה שלאנוכה שוה היה א"י ובאמצע היו ערי מקלט וכן יש לפרש ההיא דמגילה (דף יט. ושם) דקאמר נקראת אגרת שאם תפרה הכל שלשה חוטין גידין כשרה ובלבד שיהא משולשין ופירושו הוי כי הכא שצריך שמתחלת התפירה עד חוט של גידין כמו עד שניה של גידין ומשניה עד שלישית כמו משלישית עד סוף התפירה ולא כדברי המפרשים משולשות אחד בתחלה ואחד באמצע ואחד בסוף:

בגלעד שכיחי רוצחים. פי' ולהכי הוצרכו לערי מקלט (ו) לפי שהורגים מזיד בלא עדים הקב"ה מזמן לפונדק אחד כדאמרי' לקמן (דף י:):

והא

רבינו חננאל

הסומא אינו גולה כו'. ת"ר בלא ראות פרט לסומא דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומר בלא ראות למעט הסומא בבלי דעת למעט הסומא הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפי' סומא גולה. השונא אינו גולה ר' יוסי אומר השונא (אינו) נהרג מפני שהוא כמועד. ור' יוסי בר יהודה דתני חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד והאי כיון דשונא הוא הדאי מזיד הוא. תניא כיצד א"ר שמעון יש שונא גולה כגון שנפסק. אבל נשמט אינו גולה דכיון שהוא שונא במזיד שמט. איני והתניא ר' שמעון אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחצלו מידו ושנינן לא קשיא הא דתני נשמט אינו גולה כרבי דתני נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה והא דתנא גולה כרבנן דאמרי גולה: להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן ושלש שבארץ כנען. ת"ר שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען. ומכוונות היו חברון ביהודה כנגד בצר במדבר כו'. ושלשה שתהיינה משולשות מחברון לשכם כו'. אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים

חשק שלמה על ר"ח

א) [illegible]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אכסנאי שבא לעיר כל"ל ותיבת הוא נמחק: (ב) שם קשיא נשמט אנשמט (נפסק אנפסק וכו' והא רבנן) תא"מ ונ"ב נשמט אנשמט ל"ק הא באוהב והא בשונא נפסק אנפסק ל"ק הא רבי והא רבנן: (ג) רש"י ד"ה הכי גרסי' וכו' והא רבנן פי' הא דקתני: (ד) תוס' ד"ה ור' יהודה וכו' ור' מאיר סבר פרט למתכוין שמעינן כל"ל ותיבת וכו' נמחק: (ה) ד"ה משולשין וכו' שלאנוכה שוה היו ערי מקלט באמצע ארץ ישראל וכן יש לפרש: (ו) ד"ה בגלעד וכו' לערי מקלט הרבה לפי שבשהורגים מזיד בלא עדים. נ"ב ומ"מ איכא שוגגין הרבה בגלעד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נשמט וכו' דהוי רביה. כלישנא שבה דף קמו ע"ב:

לעזי רש"י

ברואיל"ה. פירוש מחלצים, מעגילה (רש"י מכות דף ז ע"ב ד"ה היה מעגל במעגילה), כף של סיידים (רש"י שבת דף פ ע"ב ד"ה על מגא כף של סיידים) ועיין רש"י לרי"ף מו"ק דף ז ע"ב ד"ה מחללים.

הגהות וציונים

א] צ"ל וכבר ליה, וכ"ה בב"ק ועי' מהרש"א בח"א (מראה כהן): ב] בכת"י רש"י ברבי יהודה (גליון) כ"ה במשניות וירושלמי דפוס, ולפנינו עפ"י המהרש"א ומהרש"ל עי' לעיל ו: דתנן רבי יוסי כו', ועי' תוי"ט: ג] גירי' ירושלמי שלשתן (גליון): ד] ע' תוי"ט (גליון) דל"ג "אף" לפי הרמב"ם והרע"ב וכ"ה בברייתא לקמן י ע"ב: ה] כת"י יוכל: ו] כת"י אין לומר בזו לדעת עשה: ז] דרבנן דר"ש היא דאמרי נשמט כו' רש"ל (גליון) אולי צ"ל דרבנן דרבי היא, ואפשר דאין כוונתו למחוק תיבת "ואליבא" אלא להגיה שאר התיבות: ח] בכת"י לדעת הרג: ט] "את גבול ארצך וגו'" ב' דהוא ל' רש"י והס"ד: י] במקום "שמתחלקת" בעי"י שוות בחלוקות, בכת"י שתשלשם בחלוקות, וברש"ש שמתחלקת רחבה של א"י: כ] כת"י ועי' דפו"י חולקין: ל] לפי גירסת תוספות לא גרסינן בברייתא ב' ר"ש. מהרש"א ומהר"ם (גליון): מ] צ"ל שמתחילת הדף עד וכ"ה בתוס' בבכורות, וכן נכון (גליון הש"ס במגילה שם): נ] תוס' רבינו פרק צריכי: ס] [והרמב"ן בפי' החומש כתב בזה"ל ואע"פ שאין המקלט אלא לשוגגין היו שופכים דמים במרמה ומראין עצמן כשוגגין והוצרך להרבות להם ערי מקלט לקלוט את כולן שלא נודע מי המזיד וכו'] (גליון):

תורה אור השלם

א) וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: [בראשית כ, ז]
ב) אוֹ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ: [במדבר לה, כג]
ג) וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי: [דברים יט, ה]
ד) אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה: [במדבר לה, יד]
ה) תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ: [דברים יט, ג]
ו) וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם: [דברים יט, ד]
ז) וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: [במדבר לה, כה]
ח) וַיַּקְדִּשׁוּ אֶת קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל בְּהַר נַפְתָּלִי וְאֶת שְׁכֶם בְּהַר אֶפְרָיִם וְאֶת קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּהַר יְהוּדָה: [יהושע כ, ז]
ט) אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָראוּבֵנִי וְאֶת רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי: [דברים ד, מג]

ליקוטי רש"י

שהיה לו ללמוד. דרך ארץ ולא למד מדקאמר ליה רחמנא נביא הוא דמשמע אין ממש מדבריך ולאו אתה ליהרג [ב"ק צב.]. ר' יוסי אומר השונא נהרג. שאמר בשוגג הרגתי נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה [לעיל ו:]. בלא ראות פרט לסומא. שהרג בשוגג שאינו גולה. והכי קאמר בלא ראות זה שהרגו לא ראהו דאילו ראהו לא היה הורגו מכלל דיש ספק בידו לראות ואינו רואה דאינו גולה דכד"א מקלא ידיעה לסומא באוגמא דליכא חליא דרוב סומין מבינים לקול הברה מהיכן היא יוצא ואומן קלא ידיעה בכלל ידיעה היא דקרא לא מיירי אלא היכא דידע למבריה דהוה התם אלא דלא מיכוין למיקטליה כדכתיב ואשר יבא את רעהו ביער דהוה ידע ליה אבל סומא אע"פ שלא ראהו שם הוא, על ידי שמיעה ידע שהוא שם ואימא דחייב גלות להכי איצטריך קרא בלא ראות פרט לסומא דאינו חייב גלות. רבי מאיר אומר בלא ראות לרבות את הסומא. שגולה דהא אינו רואה והיינו דאיצטריך קרא לרבויי מי שהוא בלא ראות העין דלא אמר מקלא ידיעה לאו ככל ידיעה ומקלא ידיעה לא יהא גולה להכי איצטריך לן ריבויא דקרא לחייבו גלות [נדרים פז: פח.]. [המשך בסוף המסכת].

ז לא רצתה להתגייר וכו'. יכמות פ' המולן וכ"כ בהלכות עבדים:

ח תמר מביאה ראשונה נתעברה. ופסקינן לעיל דבעיתה ראשונה מומר הלכך גיורא סיתם ומומרת לממון:

ט יפת תואר שלא רצתה וכו'. ככר נתבאר בפרק שמי שחם לו רלו לקבל שבע מצות בני נח אין שומעין להם אלא הורגין אותם, וביפ"ת אינה מיטעה לכיון דעיבה אותה קד"ל ושלחתה לנפשה מכל מקום קמ"ל. ומתרגין בספרי ושלחתה לנפשה ולא לבית אלהיה:

יא כל המקבל שבע מצות וכו'. זה מבואר בכמה מוכחי מקודי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא:

פ"ט א על ששה דברים נצטוה אדם וכו'. פרק מרבע מיתות ת"כ שבע מצות נאמרו ג"כ בינן ובנכת הספ ע"ז גילוי עריות וש"ד, לגזל ומבר מן החי וכולהו יליף להו החם מקרא דויצו ה' אלהים על הספם וכו', ומבמה"מ מיבא דיליף לה מפסול מפכל ולא מבמה"מ ומיבא דיליף לה מנח כמפר כתב רבינו וסכי מסמבר: וכן היה הדבר בכל העולם וכו'. כוונת הרמב"ם ז"ל בפשנתו שבאמת הוא לכאיב שקיים מעבר לכתיב וימן לו מעבר מכל. וז"ל כי מבריהם זכה בכל הדבריה הרכוש ומפס נתן למלכי נדך המעבר, ולבינו לא רלה לפרש כן שהרי אין המעבדות נוהגות אלא בגיזולי קרקע שלו לפיכך פפס בדברי האגדה שאמרו שיעמד הוא שהפריש המעבר שנאמר וימלא בשבה ההיא מלה שעריס וכן דעת הממרגם ורס"י ז"ל והרמב"ן ז"ל בפיכוח המורה שלו, ומ"פ שלא מלינו שנצטוה על המעבר בהדיא כיון שהיו נוהגין בו משמע למלוה היא שכן מלינו בינקב כאיב על כן לא יהלכו בני ישראל לא גיד הנשה ומקולת בפיני נאמר אלא שנכתב בתקומו וכמלריס

שנאמר לא תתעמר בה: **ז לא** [ג]שלא ישתמש בה: רצתה להתגייר מגלגלין עמה שנים עשר חדש. לא רצתה מקבלת שבע מצות שנצטוו בני נח ומשלחה לנפשה. והרי היא ככל הגרים התושבים. ואינו נושאה שאסור לישא אשה שלא נתגיירה: **ח** נתעברה מביאה ראשונה הרי הולד גר. ואינו בנו לדבר מן הדברים מפני שהוא מן העכו"ם. אלא בית דין מטבילין אותו על דעתם. ותמר מביאה ראשונה של יפת תואר היתה. אבל אבשלום נולד מאחר הנישואין. נמצאת תמר אחות אבשלום מאמו ומותרת להנשא לאמנון. [ד]וכן הוא אומר דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך: **ט** יפת תואר שלא רצתה להניח ע"ז אחר השנים עשר חדש. הורגין אותה. וכן עיר שהשלימה אין כורתין להן ברית עד שיכפרו בע"ז ויאבדו את כל מקומותיה ויקבלו שאר המצות שנצטוו בני נח. שכל עכו"ם שלא קבל מצות שנצטוו בני נח הורגין אותו אם ישנו תחת ידינו: **י** משה רבינו לא הנחיל התורה והמצות אלא לישראל. שנאמר מורשה קהלת יעקב. ולכל הרוצה להתגייר משאר האומות. שנאמר ככם כגר. אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצות. וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח. וכל מי שלא יקבל יהרג. והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים. וכל המקבל עליו למול ועברו עליו שנים עשר חדש ולא מל הרי זה *כמן האומות: **יא** כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם. ויש לו חלק לעולם הבא. והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם:

*כלפום ויימליף כמן מן האומות:

פרק תשיעי

א על ששה דברים נצטוה אדם הראשון. על ע"ז. ועל ברכת השם. ועל שפיכות דמים. ועל גילוי עריות. ועל הגזל. ועל הדינים. אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו. והדעת נוטה להן. מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה. הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. נמצאו שבע מצות. *וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם

השגת הראב"ד

*וכן היה הדבר בכל העולם וכו' עד והוסיף תפלה לשנות היום. מ"ש כן היה לשון יומר וכוא המפעיל שמניח ומפריש מעבר (ויפמק הוסיף מפלה ממרש) עכ"ל:

ז לא רצתה להתגייר וכו'. דימה רבינו דינה לדין העבד כדלימת פרק המולן (דף מ"מ:) ומבואר בדברי רבינו פ"ם מהלכות עבדים:

ח נתעברה מביאה ראשונה וכו'. זה פשוט וככר הזכרמיו בפרק זה. ומ"ש בלשון ב"ד מטעילין לומו הוא בלשון פ"ק דכתובות (דף י"ט.) גר קטן מטעילין לומו על דעת בית דין ופירש"י שם אין לו אב ומתו מביאתו להמגייר והן נמי הכי הוא דאין ולך זה בן הישראל כלל דנתך הבא מן העכו"ם אינו קרוי בנך ועוד ימבאר דין זה בהלכות פ"י מהלכות מלו בעזרת שוכן שמים:

ומה שכתב ותמר וכו'. כך מלינו בפרק שני דקנסדרין (דף כ"ג.) וכמבמי המגמר בהלכות פרק זה:

ט יפת תואר שלא וכו' וכן עיר שהשלימה וכו' שכל עכו"ם וכו'. בקנסדרין פ' ד' מיתות (דף נ"ו.) רב חונא ורב יהודה וכולהו מלמידי דרב אמרו על שבע מלות בן נח נהרג. ופ"ע מנח ליה לרבינו דכל י"ב מדש מקיימין אותה ועודנה עובדת ע"ז דכי אמרינן בהמולן דעבד שלא לשם למול מגלגלין עמו י"ב מדש היינו כשקבל עליו שבע מלות כגלחה מדברי רבינו פ"ם מהלכות מילה:

י משה רבינו לא הנחיל וכו'. בקנסדרין פ' ד' מיתות (דף ס"ט.) אמר רבי יוחנן עכו"ם שעוסק בתורה מייב מיתה שנאמר תורה לה לנו משה מורשה ולא להם. ומ"ם אבל אם לא לקח וכו' הוא מפי למסיקן בכמה דוכתי שהיו מקיימין גר מושב: וכן צוה וכו'. ככר כתבתי בסמוך דכולהו מלמידי דרב אמרי על שבע מלות בן נח נהרג: והמקבל אותם וכו'. בריימא פרק בחלת דע"ז (דף ס"ד:) מי זהו גר מושב כל שקבל עליו שבע מלות שבקבלו עליהם בני נח ופסק רבינו כתכמים ומשמע ליה דע"ב לא פליגי דבכן וע"ש אבל אי לא קבל עליו שבע מלות או שבי שיקבל עליו למול אינו גר אלא בשלא לשעור ע"ז אבל ב"ש:

צריך שיקבל בפני שלשה מבריס:

וכל המקבל עליו וכו'. שם (דף ס"ה.) אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן גר מושב שעברו עליו י"ב מדש ולא מל הרי הוא כמין שבאומות לומר דהרי הוא כאחד עכו"ם לכל מעלין ולא מורידין כדאיתא פ' ב' דע"ז ומבואר בדברי רבינו בפרק חה כיון שקבל עליו למול ולא מל הרי הוא כמין האומות:

יא כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן וכו'. פלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע בפרק מלק (דף ק"ה.) דלר' אליעזר אומות העולם אין להם חלק לעוה"ב ולרבי יהושע אית להו ופסק כרבי יהושע. ומה שכתב והוא שיקבל וכו' נראה לי שרבינו למד כך מדכתיב דנפשיה ונכותה היא:

פ"ט א על ששה דברים וכו'. פ' ד' מיתות (דף נ"ו.) מ"ר על שבע מלות נצטוו בני נח בינן וברכת השם ע"ז וג"ע וש"ד וגזל ומבר מן החי ודריש להו החם מקרא דויצו ה' אלהים על החם ומהיכ נמי לקמן דף נ"ט:) אמר רב יהודה אמר רב מדם שקיבל עליו וכו' אפילו לקיי דוקא לכתחלה אבל ימול וכ"כ שם הרכ"מ בשלה מדברי רבינו פי"ד מהל' מיקורי ביאה:

הגהות מיימוניות

[ג] שבן בלשון פרסי קורין לעבדות ושימוש עכרא וכן פירש"י משם ה"ר משה הדרשן:

ח [ד] היינו כרב כדפרישית לעיל בר"פ זה אבל לר' יוחנן לא נוכל למצא שהיתה מותרת לאמנון אם לא נאמר שלא היתה בתו של דוד אלא בת אשתו מן העכו"ם קודם המלחמה. ומ"ש

כן ליתו לומר וכו': ואני אומר מדכתוב מלוקות שם נכמה עמיים יש לומר מימי קדם היו מפרישין ומולין הדבר בתבריהם לכמיב וימן לו מעבר מכל פירוש שתבריהם נתן למלכי נדך חכו להסכמת הרמב"ד ז"ל . ומ"ש כי יפמק המחיל להפריש מדכמיב וימלא בשנה ההיא מלה שעריס כתרגומו כי שיעבו למכומה ומעבדות וכן כתב רש"י ז"ל בפירוש המורה והרמב"ן ז"ל חם הוא דעת ר"מ ז"ל וכן כ"ל דאילו

לחם משנה

ז הרי זה כמן האומות וכו'. בפרק בתרא דמכו"ם כתב שבאמת כלומר כמעד מן המיעים שבעכו"ם אבל לשון רבינו הוא כמן האומות דמשמע דר"ל כמעם עכו"ם:

פ"ט א על ששה דברים נצטוה אדם וכו'. כתב הרב כ"מ דסובר רבינו דמע"ב דמייתי מקרא בבריימא פרק מרבע מיתות (דף נ"ו:) אכול מאכל ולא מאכ"מ ומסי קרא כמיב בהדם מאכמאה בעלמא. ולפי כדברי רש"י ז"ל (ב"ו.) [ומום' דף נ"ו:] שבאמת דמע"ג דלא הותר לו בשר החזר על מבר מן החי ללמדך שאפי' מיקר ממיתה

מגדל עוז

ז לא רצתה להתגייר כו' עד שלא נתגיירה. ביצמות פ' המולן (דף מ"מ): ח נתעברה מביאה ראשונה בו' עד על דעתה. ביצמות פ' המולן: ותמר מביאה ראשונה בו' עד יתנעני ממך. פרק המולן:

פ"ט א על ששה דברים בו' עד נמלמו הכל שבע מלות. בקנסדרין פרק מרבע מיתות (דף נ"ו): כן היה הדבר בכל העולם עד אברהם וכו' עד ועבלמה על ידו: כתב הראב"ד ז"ל

כלשהיא מעבד ועבד כעצמי, דגם כשאחר מקבל לו לאחר מיתת בעה"ב ממש, וכמו לפעמים שאחר כראשונים, ואין חילוק כלל בין כרמב"ם וכרשב"א וכרמ"ה בעיקר הפשט של ערב ועבד כעצמי.

משה שכתבתי להלק בענין תפיסת קידושין בין חייבי כריתות לחייבי לאוין, היינו מלשה בעיני החילוק הזה, רק בכולהו הם הלא הפסי קידושין משום האיסור הוא, ומ"ל שוין לחייבי כריתות הזה, ואין לחלק ביניהם, לולם מה שכתבת בשם הגרנ"ד דגם לפי הטעם דאין עשה דומה ל"ת שים גו כרת מיירי הם דוקא בעשה דאינה לעצמה הוא רק מטעמא דלא תפסי בה קידושין, ובכלהו כן מדברי הרמב"ם בפ"ו מהלי יבום מיירי, דבריך נראין הזה לפום ריהטא כי לחוק מנהי שהה מפורש, והיינו משר אחרת, לולם בעיקר הקושיא מנדה לא מצאתי הזה כלום, כי הלא כ"ז הוא רק לענין הפקעת הזיקה רק הם דברי הרמב"ם המורים רק לענין הפקעת הזיקה וזה הם בהחי בתפיסת קידושין, דוק בלשונו, אבל לענין עיקר הדין יכול הגם קו"ל דגם בח"ל הם בעלו לא קנו הם לך הם גם הכי דין דהי כמבואר בסוגיא דף כ' דקמותיב מהך דהם בעלו קנו, וכן פסק גם הרמב"ם בפ"י מ"ו דהלמה מן המיוחדין הם בעלו לא קנו משום דאין עשה דומה ל"ת ועשה, ואבי הוה הכי קני ועבידי מצוה ולוכה שום גרושתא בהיבום ואשה, ובפ"ב דהלה אלמי בעיקר דינה מאחר ערוות ות"ל, שאין אשה אסורה שיך כלל לענין עיקר דין יבום, רק למעשה בביאה בעשה אסורה ות"ל לו לקיים מ"ז במלוה, אבל אין איסורה אשה כלל לעיקר דין היבום, ומשו"ה גם בנדתה לף דקעבר על האיסור מ"מ לענין מלות יבום אין זה נוגע כלום וקני לענין מלוה, אבל בעשה ח"ל לף לתפסי בהו קידושין אבל מ"מ איסורן היתר למלות יבום, ומשו"ה לינו לריכין בהן מין הדין דהי אבל בלא דהי לף דהיזקה לא נפקעה מ"מ לא קנה מין גמור ואין ביאתה פוטרת צרתה וכמבואר בסוגיא ואתם קו, דבעמא דכך מילתא לריך פירוש ובירור למה בהפסד העיקה נדה מאחר ח"ל ועריות לענין מלות יבום, והלי הוא זה משום דנדה לא רק דתפסי בה קידושין, דן גם בעיקר איסורה ועשה דאפילו שלא לא דמיא לשאר ביאות וכ"ש, דאין איסורה שיך כלל ללקותין ומשום שתחבד בביאה אשה אסורה על יבמה, רק מעשה הביאה בשעתה אסורה, והמבואר ברמב"ם פי"ח מהלי איסורי ביאה דכ"ע דלא נעשית אשה משום דאינה בכלל אשה שאסורה להעשה לו, משא"כ בשאר ערויות ות"ל כמבואר בדברי הרמב"ם שם, וכיון לאיסורה רק בעשה הביאה לבד אין זה סתירה כלל לעיקר דין יבום. אבל פ"ק אין שיכי זה מפורש להדיא דבח"ל ועשה אף דהפסי בהו קידושין אבל מ"מ איסורן קיים בעיקר בהפקת מלות יבום ואם בעלו לא קנו, ורק משום דין דהי הוא דקיימא בהו מלות יבום בעלמות, ובנדה בעשה בהפקת אין כאן בתירה כלל, וכן הן דברי הפוסק, וממילא לא שייך בה מילתה דרבנא כלל, כיון דאין לאו גרוכין בה לדין דהי כלל רק במלוה מתקיימת גם בנדתה ואיסורה, ולק"מ.

משיב הרי"ג בענין גר תושב דלא דמיא קבלתו לגירות של גר לדק שעשה ע"ז ישראל ומחייב במלות אבל בהא הרי גם קודם קבלה מחויב הוא בז' מלות והרי הוא לגמרי קבלה כמו קודם קבלה, בודאי בדבר כן הוא לענין דחייב מלות לא נתחדש ע"י קבלתו שום דבר, ולא ניתוספו עליו שום חיובים על כל ד"ג דעלמא. אבל מה שהוסיף הרי"ג בזה "דאפילו שכל דינו של גר תושב לינו אלא ביהם ליעבדתו בינינו בארץ", ז"א שבוגע לכגר תושב בעלמו לא נתחדש ע"י קבלתו דבר וכל עלמו ומהותו של גר תושב הוא רק ביהם ליעראל כמו להושיבו בארץ וכדומה, וע"ז הוא דלאמר כל הדין דאין גר תושב מוכג אלא בזמן שהיובל מוכג, ע"ז תמה הני, דהלא הרבה דינים יש שאין להם שום שייכות ליעראל והם מוכגים רק בג"ת בלבד ולא בב"ג, דב"ג שברג בשוגג נהרג וג"ת גולה, וכן לענין הדין דקנאים פוגעין בו מבואר ברמב"ם דאינו מוכג בג"ת, ועוד דבות כאלה, כרי דהקבלה שנעשה על ידה לג"ת מהשה דינים גם לענין בג"ת בעלמו, דהתורה חלקה בין ג"ת לב"ב. והשתא כן דאם יחזור מקבלתו בודאי יהרי דינו כב"ב דעלמא, דבגופו לא נתחדש דבר רק בכל בשביל קבלתו, אבל כל זמן שהוא עומד בקבלתו הרי התורה נתנה לו דינים וחלקה דינו ובין ב"ב שתמא. ולפי"ז גם כך דינא דאין ג"ת מוכג אלא בזמן שהיובל מוכג הוא ג"כ לענין כל הדינים בג"ת חלוק בהן משאר ב"ב, דלדעת הרמב"ם עיקר הדין הוא דבשעה שאין היובל מוכג אין מקבלין, וממילא דב"ב כב"ב דעלמא, ועיין בשו"ת בכלי חיסורי ביאה שכתב ג"כ פשוט כן בדעת הרמב"ם, לולם דעת הרשב"ד אחרת בזה דרק לענין דינים מיוחדים הוא דתלוי בזמן שהיובל מוכג, אבל שיעת הרמב"ם כמעט פשוטה ומפורשת בב"ל.

והנה בפב"ב מדברי ידידי הוקשה לו כל עיקר כך מילתא דקבלה זו מה היא, כיון דבבר מחויב ושומד הוא בזה, לולם נראה שאין זה קשה כלל, דברי בדברי הרמב"ם מבואר דנעשה משה מפי הגבורה לכוף את כל בתי עולם לקבל עליהם שבע מלות שנעשו ב"נ ואם לא יקבל יהרג, ברי דלשע"ג דבז' מלות עוד נעשו מיעות מדב"ר ונח, אבל לאחר מ"ת נתחדש דין גם אצל חוב"ע שלא די בזה שאין עובדין על בז' מלות רק לריכים קבלה ואם לאו יהרגו, וזה דין שנתחדש על חוב"ע בשעמד משעת מ"ת ואילך, וגם בכלי י"ל שם לענין זה שאסידי חוב"ע יש להן חלק לעוב"ד כאחד כל המקבל שבע מלות ונזהר לעשותן, ברי דלא די בזה שנזהר לעשותן רק לריך גם קבלה ואם זהיר לעשותן בלא קבלה הינו בכלל חסידי חוב"ע, וגם בקבלה לריכה להיות שיקיים אותן בשביל שהן בתורה ע"י מרע"ה כמבואר בדברי הרמב"ם שם, שכל זה דברים מחודשים שנתחדשו משעת מ"ת ואילך על חוב"ע בעלמם. ועיין בריטב"א מכות דף ט' שכתב וז"ל גר תושב הוא שקבל בב"ד של ישראל לקיים ז' מלות שנעשו ב"נ וכו' וכיון שקבלן בב"ד הוא נקרא ז' מלות אלו מלוה ועושה וכו' וב"ב הוא אלא קבלן בב"ד אלא דקיים לן שמקיים מתן מעלמו והוא נדון בהם כמי שהיו מלוה ועושה מדכתיב עמד וימודד ארץ ראה ויתר גויס כלאיתא בב"ק וע"ז ע"ל, ברי להדיא דזה שלריכין קבלה על ז' מלות שנעשו עליהן הוא מדיוק שנתחדשו בשעת מ"ת והוא בכלל בהך דראה ויתר גויס דאמרינן בב"ק דף ל"ח דעמד והתירן להם שיתגדו בהיון מלווים ועושים וזאה הוא יסוד הדין דלריכין קבלה עליהן, וכ"כ ברמב"ן שם, והיינו כמש"כ דברי הרמב"ם בכלי מלכים שכתב הרי"ג שכתב אלא יהרי כישראל לכל דבר לו יהרג, תמוכים מאד מאד, דברי הלא כבר הוא ישראל גמור לכל דיניו, ומה היו לשאר ישראל, ואם ר"ל שנתחייב מיתה בשביל חיה דבר מאי קמ"ל ואיזה דין נאמר בזה, סוף דבר דברי הרמב"ם תמוכים מאד ואין להם שום מוכן לכאורה.

סד"א כיון דמזיד בר קטלא הוא בשוגג נמי ליגלי. פי' דאע"ג דאמרינן לעיל דשגגת חנק לא נתנה לכפרה ה"מ לר"ש דסבר שחנק חמור ואין למדין חמור מקל, אבל לרבנן דסבירא להו דסייף חמור כיון דסייף חמור יש כפרה לשגגתו בגלות כל שכן חנק הקל:

ה"ג במתני' הכל גולין ע"י ישראל וישראל גולה על ידם חוץ מגר תושב. וכן גרס רש"י ז"ל והרמב"ן ז"ל והר"ז הלוי ז"ל, וכן הגיה הראב"ד ז"ל, ולא גריס חוץ מע"י גר תושב (דהוא לישראל) [דהאי לישנא] משמע שהנהרג הוא גר תושב, ובגמרא אוקימנא למתני' בהדיא בגר תושב שהרג את ישראל:

אמאי קרי ביה ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך. פי' ונשיא לאו דוקא אלא הוא הדין למקלל חבירו דנפקא לן מנשיא וחרש במה הצד כדאיתא בדוכתא (סנהדרין ס"ו ע"א).

בעינן בעושה מעשה עמך. ועבד וכותי לאו עושה מעשה עמך הם, דכותי אפילו למ"ד כותים גירי אמת הם דהיינו ר"מ דסתם מתני' כוותיה, מ"מ כבר קילקלו מעשיהם כדאיתא בבבא קמא (ל"ח ע"ב). ועבד נמי אע"ג דהוי בכלל עמך לענין חיוב מצות כנשים מ"מ אין ראוי לבא בקהל למה יהא בכלל עמך סתם, ועוד דלאו עושה מעשה עמך הוא דסתם עבדים פריצים (כתובות י"א ע"א, גיטין י"ג ע"א):

כגון שהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה. פי' שאין בה דין ממון דאילו הוה בה שוה פרוטה. נותן חמישה דברים ואינו לוקה שאין אדם לוקה ומשלם ובפירוש רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין ולא למלקות כל היכא דאית ביה תשלומין דשוה פרוטה כדאיתא בפרק אלו נערות (כתובות ל"ב ע"ב):

דף ט ע"א

ולא מקשינן הכאה לקללה. פי' דבקללה הוא דבעינן עושה מעשה עמך ולא בהכאה למ"ד לא מקשינן הכאה לקללה כדאיתא בפרק הנחנקין (סנהדרין פ"ה ע"ב) ופלוגתא היא התם דאיכא מאן דאמר דמקשינן ולישנא קלילא נקט הכא תלמודא והוה לן למימר דקסבר לא מקשינן הכאה לקללה ומקלל דלוקה אע"פ שאין בו מעשה במסכת תמורה (ג' ע"ב) מייתי לה מקרא ואפילו לרבנן:

אלמא גר תושב גוי הוא. שלש לשונות נאמרו בגוים, גר תושב ובן נח וגוי. גר תושב הוא שקבל בב"ד של ישראל לקיים שבע מצות שנצטוו בני נח כדאיתא בע"ז (ס"ד ע"ב) ובזה מותר להתיישב בינינו ולזה נקרא תושב. וכיון שקבלן בב"ד הוא נקרא בשבע מצות אלו מצווה ועושה וכי הא אנו מצווין להחיותו כדכתיב (ויקרא כה, לו) וחי אחיך עמך ואין צריך לומר שאסור לנו לגרום לו שום קטלא וכ"ש להורידו לבור. ובן נח הוא שלא קבלם בב"ד אלא דקים לן שמקיים אותם מעצמו והוא נדון בהם כמי שאינו מצווה ועושה מדכתיב (חבקוק ג, ו) עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים כדאיתא בב"ק (ל"ח ע"א) וע"ז (ג' ע"א). וכי הא איז אנו מצוויז להחיותו וגם איז לנו להורידו בידים ולא לגרום בו שום קטלא כיון דסוף סוף עושה אותם שאף שאינו מצווה ועושה שכר יש לו קצת כדאיתא התם. וסתם גוי הוא שאינו זהיר לקיים שבע מצות. וכי הא מותר להורידו לבור במקום דליכא איבה או לגרום לו הריגה כל היכא דנקיט שום עילה כדאיתא בע"ז (כ"ו ע"א) וכדפרישנא התם גבי הגוים לא מעלין ולא מורידין כלומר במקום איבה, ומעתה הדרינן לפרושי שמעתין דהא דאמרינן אלמא גר תושב גוי הוא ודין גוי יש לו בהריגתו כאילו גוי ממש הרג ודייקינן לה מדקתני הכל גולין ע"י ישראל וישראל גולה על ידם חוץ מגר תושב, ומשמע לן דהא דקתני חוץ מגר תושב אתרווייהו דיני קאי שאין גר תושב גולה ע"י ישראל ולא ישראל ע"י גר תושב, וכיון דישראל אינו גולה על הריגתו דגר תושב, אלמא כגוי דיינינן ליה שאין בהריגתו איסורא לישראל כדי שיהא ישראל גולה על הריגתו, והדר תני גר תושב גולה ע"י גר תושב אלמא גר תושב כגר צדק הוא בזה שצריך כפרת גלות על הריגתו אפילו בשוגג:

א"ר כהנא לא קשיא כאן בגר תושב שהרג ישראל כאן בגר תושב שהרג גר תושב. פירש רבינו מאיר הלוי ז"ל דלאו דוקא דהוא הדין בישראל שהרג גר תושב שאינו גולה וכדדייקא רישא כדאמרן אלא דנקט תלמודא לישנא קלילא, ותדע דהא לא קתני סיפא גלות אלא בגר תושב ע"י גר תושב ולפ"ז לא חדש לנו רב כהנא כלום בתירוצו ולא יישב לנו הקושיא שלנו דאנן ידעינן דרישא מיירי בהכי וסיפא מיירי בהכי אלא דהוה קשיא לן רישא אסיפא, וי"ל דרב כהנא משמע ליה דלאו פירכא היא כלל דהא לא דמו כלל, וזה דוחק. והנכון בעיני שיטת רש"י ז"ל דדוקא נקט רב כהנא דמתני' דקתני חוץ מן הגר תושב לאו אתרווייהו דיני דרישא קאי אלא בגר תושב שהרג את ישראל דוקא שאין לו כפרה בגלות ואולי הוא נהרג על שגגתו, אבל ישראל שהרג גר תושב ודאי גולה כי יש בשגגת הריגתו כפרה ע"י גלות (ש)כיון שאנו אסורין להרגו במזיד ומצווין להחיותו, והא דלא קתני סיפא אלא דגר תושב גולה על ידי גר תושב לרבותא נקט דאפילו גר תושב שהרגו צריך כפרה כל שכן ישראל שמוזהר עליו להחיותו שהקב"ה רוצה בכפרתו. ויש סיוע לפירוש זה לשון הגמרא שבכאן וכן מדלקמן דתריצנא הכי כאן בגר תושב שהרג את ישראל וההוא בדוקא נקיט ליה לדברי הכל, כנ"ל:

ורמינהו לפיכך גר וגוי שהרגו נהרגין. פירש"י ז"ל דהאי לפיכך על שבע מצות שנצטוו בני נח קאי דקתני רישא דאזהרה שלהם זו היא מיתתם ואינם צריכים התראה ולהכי קתני עלה דלפיכך אם הרגו אפילו בשוגג נהרגין ובודאי מדרמינן מינה בשמעתין משמע הכי דהא כולה שמעתין דמיירי בדין גלות בהריגה בשוגג וא"כ למדנו מכאן דאפילו גוי שהרג חבירו בשוגג גמור נהרג כדאמרינן מה גוי לא שנא קטל בר מיניה לא שנא קטל דלאו בר מיניה נהרג ובר מיניה היינו גוי. וקשיא ליה לרבינו הרמב"ן ז"ל דהא לא אמרינן בפרק ד' מיתות ב"ד (סנהדרין נ"ז ע"א) אלא דלא בעו התראה דאזהרה

שלהם זו היא מיתתם אבל מזיד בעינן, ובשלמא כי קטיל לישראל בשוגג ניחא הא דאפילו בישראל שהרג לישראל בשוגג עומד בספק מיתה כשגולה אם יצא חוץ לתחומו ודין הוא שיהא גוי נהרג על שגגתו אלא גוי דקטל גוי מהיכן אשכחן דנהרג עלה. וי"ל דודאי סוגיין מוכחא כפירוש רש"י ז"ל וזו מה שפירש בברייתא זו דבכלל אזהרה שלהם זו היא מיתתם יש להרגם אפילו על השוגג בסתם גוי מיהת דאילו בן נח גמור אפשר דזדון בעינן, כנ"ל:

אף גר תושב וכו'. פי' דלהכי קתני גר וגוי לאשוויגהו בהא. ר"ל דאי לא הא ליתני גר שהרג נהרג וכל שכן גוי:

לא שנא קטיל בר מיניה וכו'. פירש רש"י ז"ל בר מיניה גר תושב ולא בר מיניה ישראל. נראה מדבריו דעל גוי אינו נהרג, וגם בזה יש לו דין ישראל שמותר בגוי להורידו (ו)כל היכא דליכא משום איבה, ואיהו אפילו במקום איבה נדון הוא[כב]:

א"ל רבא ולאו ק"ו הוא וכו'. נראין דברים דרב חסדא ורבא בהא פליגי דרב חסדא סבר דרך עליה דפטר רחמנא לדידן מגלות הוא מפני שהוא קרוב למזיד וכיון דכן בגר תושב נהרג ורבא סבר דדרך עליה משום דאנוס הוא פטריה רחמנא ולא הוצרך התלמוד לפרש טעמייהו במחלוקת זו משום דממילא משמע מתוך דבריהם ובאומר מותר דבריהם בהפך דלרב חסדא אומר-מותר אנוס ולרבא קרוב למזיד וכדאיתא בסמוך ולהכי מוקים רב חסדא קרא בדרך עליה ולרבא מוקים לה באומר מותר. ואיכא דקשיא ליה דברייתא דלעיל דתניא בריש סוגיין דפירקין פליגא עליה דרב חסדא דתניא בשגגה פרט למזיד ואוקימנא באומר מותר ומשום דאומר מותר קרוב למזיד. והנכון דההיא אוקמתא דרבא היא דעביד לה כטעמיה דהכא, אבל רב חסדא מוקים לה בדרך עליה ולאשמועינן דלאו אנוס הוא אלא קרוב למזיד:

ואוזדו למעמייהו דאיתמר כסכור כו'. כבר פירשתיה לעיל (ד' ע"ב ד"ה אימא) כיצד תתיישב לפירוש רש"י ז"ל באומר מותר:

איתיביה רבא לרב חסדא הנך מת על האשה אשר לקחת. פי' מקרא זה אמר הקב"ה לאבימלך על ענין שרה, והתם סבור שהיתה אחותו פנויה שהיא מותרת ונמצאת אשת איש שהיא אסורה לבני נח, ואפ"ה אמר לו הקב"ה שהוא מת עליה. מאי לאו מיתת בית דין, אלמא כסבור אומר מותר חייב:

לא בידי שמים. פי' ואע"ג דבדידן אנוס פטור אף בידי שמים, לגבי בני נח אינו כן, אי נמי דהכא ידע ביה קודשא בריך הוא דקרוב למזיד היה יותר מאומר מותר בעלמא:

הגוי גם צדיק תהרוג. פי' ושתיק ליה הקב"ה, אלמא אנוס הוא שהוא צדיק. ופרקינן דהתם כדקא מהדר ליה רחמנא, כלומר שלא הודה לו הקב"ה אדרבה הודיעו שחטא וכדמשמע וכדמפרש ואזיל:

כב) אולי ר"ל דאפילו במקום איבה נדון הוא כישראל לענין שמותר בגוי להורידו, דאין לחוש בו לאיבה. וצ"ב:

נביא הוא וממך למד. פי' לא הטעה אותך כי ידע מה שבלבך שאתה הולך בעקיפין ולכך אמר לך שהיא אחותו:

מכאן לבן נח שנהרג על שהיה לו ללמוד ולא למד. פירש"י ז"ל שהיה לו ללמוד דרך ארץ ולא למד ופשוטו של לשון הכי משמע דהא על דרך ארץ דרב שמואל בר נחמני מייתי לה. אבל קשה מאוד, חדא דא"כ תיקשי סוף סוף לרבא, דהא משמע דדוקא על שלא למד דרך ארץ הוא שנתחייב אבימלך אבל לא על הביאה, דשמעינן מינה דאומר מותר אנוס הוא. ועוד דהיכן מצינו שנצטוו בני נח ללמוד דרך ארץ, שהרי לא אמר זה שום חכם בפרק ד' מיתות (סנהדרין נ"ו ע"ב) דשקל וטרו תלמודא טובא במה שנצטוו. לכן נראה לי דאנן הכי קאמרינן דאבימלך נתחייב בעבירה זו של שרה על אומר מותר שהוא קרוב למזיד לפי שהיה לו ללמוד דרך ארץ ולא למד, דאלמלא כן אע"ג דאומר מותר דעלמא חייב שאני הכא שעשה על פי נביא אילו אמר לו הנביא באמת. אבל אברהם לא אמר לו באמת אלא לפי מה שלמד ממנו, וא"כ הוה ליה עדות אברהם כמאן דליתיה שאין טוענין בו כלום לאבימלך כי הוא הטעה עצמו בשלא למד דרך ארץ והרי דינו כאומר מותר דעלמא דהוא חייב לרבא והכא ה"פ מכאן לבן נח שנהרג על שבע מצות שלו בטעות [ש]היה לו ללמוד ולא למד. כן נראה לי:

בלא ראות פרט לסומא. פי' דבלא ראות משמע לן דהכא לא ראה אבל בעלמא רואה ולכך יצא הסומא שאינו רואה.

ור"מ בלא ראות למעט בכלי דעת למעט כו'. איכא דקשיא ליה דהכא דריש ר"מ בלא ראות דמשמע פרט לסומא ואילו במסכת נדרים (פ"ח ע"א) אמרינן לר"מ בלא ראות לרבות את הסומא דאי אמרת למעוטי מבלי דעת נפקא. ויש מתרצין שזו מן הסוגיות המתחלפות בתלמוד. והנכון בעיני דלא פליגי כלל דהתם לאו ממשמעות דלישנא אמרינן לה אלא מהכרחה דמיעוט אחר מיעוט כי הכא וה"ק ע"כ בלא ראות לרבות דאי ס"ד למעוטי ליכתוב רחמנא בבלי דעת לחוד וכיון דכתבינהו תרוייהו מיעוט אחר מיעוט הוא שהוא לרבות. ורבי יהודה ההוא בבלי דעת פרט למתכוין בלבד הוא דאתא:

נפסק אנפסק לא קשיא הא באוהב הא בשונא נשמט אנשמט לא קשיא הא רבי והא רבנן. ופירש רש"י ז"ל נפסק אנפסק לא קשיא, דמתניתא קמייתא דקתני נפסק גולה בשונא כדקתני בהדיא, ובתרייתא דקתני אינו גולה באוהב תלינן דשלא בדעת היה ואנוס הוא, אבל בשונא תלינן דהוה ליה למידק ולא דק והוא שוגג גמור ולפיכך גולה. ונשמט אנשמט לא קשיא דמתניתא קמייתא דקתני נשמט אינו גולה רבי [היא] דקתני לעיל בפרקא (ד' ע"ב) דנשמט המחצל מקתו אינו גולה, הא נמי כנשמט הברזל מקתו הוא שהרי מן הכלי שהיה מכה בו נשמט מסופו והרג הילכך בין באוהב בין בשונא אינו גולה. ולהאי פירושא נשמט דקתני הכא והכא שנשמט המחצל מסוף הכלי

וכלל בל"ת אין דנין בכלל ופרט וכלל אלא ככלל ופרט לחוד דאין בכלל אלא במה שבפרט. הכי ס"ד מעיקרא, ומסיק דלעולם לית לי' דרבי אבין ומכל מקום אינו לוקה מדכתיב זמירה ובצירה אמרינן דכתבינהו רחמנא דאהני תולדות דוקא מחייב אבל אאחרינא לא, ע"ש. והנפקותא בזה, דאי אמרינן דאינו לוקה מדר' אבין והיינו דדיינינן ככלל ופרט שאין בכלל אלא מה שבפרט א"כ גם עשה ליכא בחרישה דהא בכלל עשה אינו רק הפרט שהם המלאכות הנפרטות, אבל לפי המסקנא דאמרינן לעולם בכלל הכל נכלל רק דמיעט רחמנא דאשאר תולדות לא לקי א"כ רק ממלקות מיעט קרא אבל עשה דחרישה כדקאי קאי, וא"כ כיון דבחריש תשבות ג"כ ליכא רק עשה קאמר שפיר דליכא למימר דאיירי בחרישה דשביעית דהא כבר כתיב עשה, ומתורץ קושית התוס' לפי המסקנא:

דף ט. בגמרא שוה פרוטה לוקה. הרמב"ם בהל' סנהדרין (פט"ז הי"ב) הביא דין זה דבחבל בפחות משו"פ בעבד לוקה ולא הביא כן לענין כותי, שאין מביא דין כותי בשום מקום כיון דעתה עשאום כגוים גמורים. ולקמן כתבתי עוד טעם אחר בזה. ותמהתי אמה שכתב הכס"מ שם, ומשמע שלרבותא נקט עכו"ם שישראל לוקה על ידו וכש"כ שהוא לוקה ע"י עבד שהוא מקיים מצות עכ"ל, דמשמע מזה דס"ל דבעכו"ם איירי הכא דאל"כ איך שייך דעבד עדיף שהוא מקיים מצות אדרבא כותי חייב בכל מצות ועבד רק במצות שהאשה חייבת, ואי קאמר שעבד מקיים מצות וכותי לא הא אדרבא מוכח בסוגיא דגם עבד לא מקרי עושה מעשה עמך לפי דברי הריטב"א הנ"ל. ועוד, מאי בעי הכס"מ בזה לומר דעבד עדיף מכותי, אע"כ דרצה לתרץ למה נקט עבד כלל כיון דאפילו אעכו"ם ישראל לוקה ולכן קאמר דבאמת זו ואצ"ל זו קתני וכמו שהרמב"ם בעצמו נקט ק"ו זה לענין עדות דעבד הל' עדות (פ"ט ה"ד), וחשב הכס"מ דגם הכא בעכו"ם איירי. אכן ודאי זה אינו, דבכותי ממש מיירי הכא, וכן מוכח בריטב"א וכן נראה מכל הסוגיא:

בגמרא ולא מקשינן חכאה לקללה. כבר כתבתי שהרמב"ם בהל' סנהדרין הביא הדין דהכה לעבד הכאה שאין בה שו"פ לוקה, וכן פסק ג"כ בהל' חובל ומזיק (פ"ה ה"ג). ולכאורה קשה, שהרי לפי מה דמסיק הכא לא אמרינן כן אלא למאן דלא מקיש הכאה לקללה, והרי הרמב"ם פסק כמ"ד בסנהדרין (פה:) דמקשינן הכאה לקללה, שפסק בהל' ממרים (פ"ה הי"ב) דאביו היוצא ליהרג והכהו וקללו פטור ע"ש, ואיך פסק הכא דחייב על העבד. ונ"ל דמזה ראי' למה שכתבתי לעיל נגד הריטב"א דבאמת עבד נקרא עושה מעשה עמך ולא הקשה לעיל כן אלא על כותי, ולכן בלאו תירוצינו הנ"ל א"ש שלא הביא דין זה רק בעבד ולא בכותי, דבכותי לדידי' באמת פטור כיון שאינו עושה מעשה עמך:

בגמרא אלמא גר תושב נכרי הוא. הרמב"ן והריטב"א כתבו פה החילוק שבין גר תושב וסתם בן נח, דג"ת קבל עליו ז' מצות בב"ד ומקרי עליהם מצווה ועושה אבל ב"נ לא קבל ולא מקרי מצווה ועושה מדאמרינן בב"ק ראה ויתר גוים ראה שאין מקיימין ז' מצות והתיר להם, ולכן אם אעפ"כ מקיימין מקרי אינו מצווה ועושה, ע"ש. וק"ל, דלפ"ז איך אמרינן בע"ז (ו:) שלא יושיט אדם אבר מן החי לב"נ משום לפני עור לא תתן מכשול ע"ש, הרי ב"נ אינו מצווה עוד ואיך יקרא זה לפניו מכשול כיון שאינו צריך לקיים עוד. ואפי' נדחוק דהאי לבן נח לאו דוקא ופירושו גר תושב, מכל מקום קשה על הפוסקים דפסקו בפשיטות שאסור להושיט גם לנכרי בזה"ז, עיין ביו"ד (סי' ס"ב), והרי הם לא קבלו בב"ד. גם ק"ל על הריטב"א היאך שייך בז' מצות מצווה ועושה, הרי בכל ז' מצות אין עשי', דכולם הם שב ואל תעשה, רק בדינים אמרינן בסנהדרין (נח:) דהוי ג"כ קום ועשה, וצ"ע:

ובספרי ערל"נ יבמות (מח: ד"ה גר תושב) כתבתי לשיטת רש"י יישוב מה החילוק בין ג"ת לסתם בן נח:

בגמרא לכם ולא לגרים. א"ל דלמא לכם ולא לעכו"ם כדדרשינן גבי י"ט, די"ל דלמעט עכו"ם ל"צ לכם דכבר ממועט מבני ישראל כמש"כ הרמב"ם הל' רוצח (פ"ה ה"ג-ה"ד). ועיין לקמן:

בגמרא אומר מותר אנוס הוא. הרמב"ם בהל' מלכים (פ"י ה"א) פסק הבא על אשת חבירו ודימה שזה מותר לו וכן בהרג חבירו באומר מותר ה"ז קרוב למזיד ונהרג. וכתב הכס"מ דפסק כרבא אף דר"ח ואביי פליגי עלי' כיון דרבא הוא בתרא לגבי ר"ח, וגם משום דרב"נ אמר ר' יונתן קאי כוותי', ע"ש ובלח"מ. ובלא"ה י"ל עוד לפמש"כ התוס' בסנהדרין (סב. ד"ה ורבא אמר) דלעיל (ז:) רבה גרסינן ולא רבא, א"כ גם רבה ס"ל אומר מותר קרוב למזיד והוי רבים לגבי ר"ח ואביי:

רש"י שאם היה מעלה בדוח עשויה נקרקע ויכול לעלות מגדלה והמי לא מעלין דקמאר אין מניחין לעלות קמאר עכ"ל. וכיוצא מפה היה לרבינו שהיה סיומר מניח ומינה נשמע לשמע: **יא** **ודקדק** רבינו לכתוב העבו"ם שאין בינינו וביניהם מלחמה. כלומר להם למניע נקוף קדושין וכמ"ק מוב שבעכו"ם הרוג היינו בשעת מלחמה וכמ"ש בתוס' בשם הירושלמי ופלוגתא דלא מחא וכיוצא בפרק כמלין דאמר מומר להכעיס בפיקוחו הוא משום דמכרא הוא שכיון שעושה להכעיס בפיקוחו מרוקה בו ועוד דר' מחזו וכ"ש שבני הכי:

יב **ומ"ש** רבינו בישראל בעל עבירה העומד ברשעו וכו' אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו וכו'. מנוה להלילו. מיכא למימר דרישא נמי עושה עצמו הוא דהא ריועי בהמה דקה ממחא ממנו סם עושים וי"ל שחש"פ שאלו ואלו עושין למיפקון רישא עומד ברשעו ממיד ופיפא הינו עומד ברשעו ממיד והתנה בפיפא למיפקון לפפוקי שאם חוכל נבילות להכעיס אע"פ שהינו עומד ברשעו ממיד הרי הוא בכלל הפפיקוחים כמו שקדם ומנוה להרגן:

פ"ה א כל ההורג בשגגה גולה וכו':

ב **אין** הרוצח בשגגה גולה וכו' אפילו שחט בו כל שני הסימנין וכו'. בפרק מי שמתו (דף ע':) מניא שמט בו שניט או רוב שניט הרי זה הינו גולה וכו' ומשום למיכינן שמא הרוח נלבלמו מ"ש הוא קיבל מיתתו מפי בייניהו מיכא בייניהו דשמעית בשיעת דשיעת ופיבכם מ"ש דשמעית בשבת ולא פרכם ולמד מכאן כל מיני לציפה בתכ"ס. וכתב הראב"ד נמצא למדנו מה שאמרו וכו' טעמו שהוא סובר שאם הינו גולה ע"י כך ג"כ הינו נהרג ע"י כך ומ"ם מקשה לרבינו ממה שאמרו מובטין לומו ולא ידעמי ממלי לא מקשי ליה ממלי למוקי בהיא למלמד שחובטין לומו לענין גלות ולי נלפה שדעת רבינו שאם אמרו בהיא דשמט בו שניט או רוב שניט אלא נהרג על ידו וכ"כ שם המוספות בריש"ם הינו נהרג על ידו וכ"כ שם המוספות דוקא בגלות מיישיון להני טעמי אבל במזיד לעולם מיית ושמא יש שום דרשא בני גלות כמו שיש מילוק בין גלות למיתה לענין ירידה ועלייה וכתבו עוד והא דשמעת מלו נמרות כי מוקי ונקה הכתה בשוגג דמייב גלות אפילו לא מת כדאמר בשבועות (דף ל"ב:) ומיימי בשיעת דשיעת ופיבכם מקרבין מם מיתתו:

ג **ישראל** שהרג בשגגה את העבד או את גר תושב וכו'. משנה בפ' אלו הן הגולין (דף מ':) הכל גולין ע"י ישראל וישראל גולין על ידיהם חוץ *מע"י גר מושב וגר מושב הינו גולה אלא ע"י גר מושב וכנגד הכל גולין ע"י ישראל לאחרי מאי דקאמר לאחרי עבד וממעט דקאי נמי למאי דקאמר וישראל גולין על ידיהם ומתרינן מו בגמ' (דף ע') חוץ מע"י גר מושב אלמא גר מושב עכו"ם הוא מימת קיפא גר מושב גולה ע"י גר מושב ל"ק כאן בגר מושב שהרג גר מושב כאן בגר מושב שהרג ישראל

* נ"ב מגר מושב.

להרגן. אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורג. ואם לאו היה בא עליהן בעלילות עד [ה] שיסבב הריגתן. ביצד ראה אחד מהן שנפל לבאר והסולם בבאר היה מסלקו ואומר הריני טרוד להוריד בני מן הגג ואחזירנו לך וכיוצא בדברים אלו: **יא** אבל עובדי כוכבים שאין בינינו ובינם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בה אין מסבבים להן המיתה ואסור להצילן אם נטו למות כגון שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו שנאמר לא תעמוד על דם רעך. ואין זה רעך: **יב** במה דברים אמורים בישראל בעל עבירה והעומד ברשעו ושונה בו תמיד כגון רועי בהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים באוולתן. אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו כגון אוכל נבילות לתיאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו:

פרק חמישי

א **כל** *ההורג בשגגה גולה ממדינה שהרג בה לערי מקלט ומצות עשה להגלותו שנאמר וישב בה עד מות הכהן הגדול. והוזהרו בית דין שלא יקחו כופר מן הרוצח בשגגה כדי לישב בעירו שנאמר ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו: **ב** אין הרוצח בשגגה גולה אלא אם כן °מת הנהרג מיד *אבל אם חבל בו בשגגה אע"פ שאמדוהו למיתה וחלה ומת אינו גולה [ו] שמא הוא קירב את מיתת עצמו או הרוח נכנסה בחבורה והרגתהו אפילו שחט בו כל שני הסימנים ועמד מעט אינו גולה על ידו. לפיכך אם לא פרכם כלל או ששחטו במקום שאין הרוח מנשבת בו כגון בית סתום של שיש °הרי זה גולה וכן כל כיוצא בזה: **ג** *ישראל שהרג בשגגה את העבד (או את גר תושב) גולה וכן העבד שהרג בשגגה את ישראל או את גר תושב. וכן גר תושב שהרג את גר תושב או את העבד בשגגה גולה שנאמר לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם: **ד** גר תושב שהרג את ישראל בשגגה אע"פ שהוא שגג הרי זה נהרג. אדם מועד לעולם. וכן גר תושב שהרג גר תושב מפני שעלה על דעתו שמותר להרגו הרי זה קרוב למזיד ונהרג עליו הואיל ונתכוון להורגו. ועובד כוכבים שהרג את העובד כוכבים בשגגה אין ערי מקלט קולטות אותו שנאמר לבני ישראל: **ה** הבן שהרג את אביו בשגגה גולה וכן האב שהרג את בנו גולה על ידו. במה דברים אמורים כשהרגו שלא בשעת לימוד. או שהיה מלמדו אומנות אחרת שאינו צריך לה. אבל אם יסר בנו כדי ללמדו תורה

השגת הראב"ד

*אבל אם חבל בו בשגגה אע"פ שאמדוהו למיתה וכו' עד קירב את מיתת עצמו. פ"פ ממלי לרבינו מה שאמרו מובטין לומו לפי שהוא לפי מיית קטלין ליה לא ממרו אלא בשהוא בשעת שלין מם מפוכם ולפ ממווכ כלל. ואומר אני שלא אמרו הכוח בלבלתו אלא בשחתם בו שניט או רוב שניט אבל הכוהה אמכת אין הכוח מפכם ופרכום מקרקין אם מיתתו:

*ישראל שהרג בשגגה את העבד או את גר תושב. פ"פ אין ל"ל לך מן ההלכה לפי שהוצרכו להציל עבד ושוכר כוכבים מן הכיבוי אלמא גר מושב אין גולין עליו ואין נהרג עליו ועוד כי יפה אם רשעו כמיב ופיבם רש"י מון מבר מושב ומשמע דמתבוייהו ממעטן ליה אלא גולה ע"י הכיבוי אלא ע"י גר מושב וכן העבד דינו כישראל כמו שנאמבאר בפ' ג' ופ"ב מינו גולה ע"י גר מושב וכן קשה על מ"ם שגר מושב שהרג את העבד גולה מאחר שעבד הוא כישראל הרי הוא בכלל מה שאמרנו ישראל גולין על ידיהם מון מע"י גר מושב. וי"ל שמ"ם ים בכאן וכן צריך להגיה ולכתוב ישראל שהרג בשגגה את העבד גולה ונריך לאחוק מפה גר מושב ומ"מ מ"ם שהעבד גולה ע"י גר מושב וכגר מושב גולה ע"י העבד לפפר לקיימו מפני שהעבד הינו כישראל גמור אבל ל"ש מנין לרבינו לאחק בכך:

ד **גר** תושב שהרג את ישראל בשגגה וכו'. בפיפני ובגר ולמושב מי כפה שגולה ע"י ישראל כך ישראל גולה על ידו אחרת אם כהרגו ישראל הרג ואם הוא יגלה אלא נהרג אם הרגו ישראל הרג ואם הוא יגלה מלמד שהוא גולה ע"י ישראל וכגר ולמושב כמוכם שם העריס שהוא גולה ע"י ישראל ולא נהרג וכו' ל"ק כאן בגר מושב שהרג ישראל כאן בגר מושב שהרג גר מושב ורמיניהו לפיכך גר ועכו"ם שהרגו נהרגין קמני גר דומיא דעכו"ם מה עכו"ם ל"ש לקטל כר מיניה ל"ש לקטל כר מיניה לא אמ"ש נהרג לקטל כר מיניה לא אמ"ש לקטל כר מיניה נהרג וכו' אמר רבא פרטו לאומר מומר מ"ל אמי אומר מומר מומר אמום הוא מ"ל אמי אומר קרוב למזיד הוא ופיבם"ש לפיכך אמצא מלות אמנוסו בני נח קמי וקי"ל מזהרתן זו מיממן לפיכך גר מושב אי עכו"ם שהרגו נהרגין ופפילו בשוגג אמרן בני נח לריכים התראה כדאמרינן בסנהדרין ופיבם"ש באומר מומר [נהרג] דלמו כר גלות הוא. ומ"ם וכן גר מושב שהרג גר מושב מפני שעלה על דעתו שמומר להרגו ה"ז וכו'. נתבאר בסמוך לרבא דהלכתא כוותיה לגבי אמי ופע"ג דלא מקבל קבר כאמי. ומ"ם עכו"ם שהרג את העכו"ם בשגגה אין וכו' נתבאר בסמוך:

ה **הבן** שהרג את אביו וכו'. משנה פ' אלו הן הגולין (דף מ':) האב גולה ע"י בן

* [עי' תוי"ט מ"ג פ"ב למכות ד"ה מת מע"י גר וכו' שממעט על זה]:

מגדל עוז

פ"ה **א** **כל** ההורג בשגגה גולה עד לעום על עיר מקלטו. במ' מכות פרק אלו הן הגולין (דף ז') וכפפרי פרשת שופטים ושם אין הינו יוצא משם לעולם שנאמר שם שם מהם לרימו שם מהם קבורתו ע"כ: **ב** **אין** הרוצח בשגגה גולה עד שיהרגנו כתב הראב"ד ז"ל נמצא למדנו וכו': ואני אומר עיקר הפסק הזה כולו על כן כל מיומא כזה בגיטין פ' מי שאמרו (דף ע') ומיימי לה בימכות פרק המפה שנום (דף ק"כ ע"ב) זוק הסם ומפטא כמוכם: כתב הראב"ד אין נרמה כך קמנם עבה ממחנו: **ג** **ישראל** שהרג בשגגה עד וגר ולמושב כמוכם: כתב הראב"ד אין נרמה כך מן ההלכות וכו': ואני אומר איני מבין זה כי לעון כ"מ ז"ל מפורש בסם' מכות פרק הגולין ומיימי לה בימכות פרק המפה שנום (דף ק"כ ע"ב) זוק הסם ומפטא ומיני רוצה להכריע בפנכוחם כי קמנם עבה ממחנו: **ד** **גר** ותושב בפיפני פ' שופטים: ה **הבן** שהרג את אביו בו' ומיתה בני ישראל. פ' הגולין (דף מ') ומיימי בפפרי פרשת מפעי: על אלו הגולין ומפי פעור. פרק הגולין ומיימי לה נמועד קמן פרק אלו מגלמין ומיימנ בפיפני פרשת

ולענ"ד פי' הפסוק, שהקב"ה רצה להודיע לו הטובה שעשה עמו שחשך אותו מחטוא, ולכן פתח לו הנך מת על האשה אשר לקחת כאילו כבר באת עלי', ואף שאומר מותר היית מכל מקום חייב מיתה בידי אדם אתה. והשיב אבימלך, בנקיון כפי עשיתי זאת, פי' שלא חטא עדיין. ועל זה אמר הקב"ה, גם אנכי ידעתי זאת ואחשוך אותך מחטוא לי, ובזה תכיר הטובה שעשיתי עמך כי אם לא חשכתי אותך כבר היית עתה חייב מיתה אף שאומר מותר היית. ומזה הוכיח רבא דאומר מותר קרוב למזיד הוא:

והנה עד עתה לא הי' כאן דין גזל עדיין, כיון שרצה לקחת אותה לאשה. אבל אחר שהודיעו הקב"ה כי היא בעולת בעל אמר לו ועתה השב אשת האיש, שאפילו לא תגע בה עכ"ז אחרי שהודע לך ששת אברהם היא יחשב לך כגזל. ואם אינך משיב, דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך, פי' כיון שאתה הגוזל וב"נ מצווים על הדינים ואם לא ידונו אותך גם הם יתחייבו, כמו שכתב הרמב"ם הל' מלכים (פ"ט ה"ד) שלכך דנו בני יעקב לאנשי שכם כיון ששכם גזל והם לא דנו אותו גם הם נתחייבו. ולפ"ז י"ל שמזה שאמר הקב"ה ואם אינך משיב וגו' למדו בני יעקב לדון לאנשי שכם:

בגמרא **ולשעמיך וחטאתי לאלקים ולא לאדם.** הפרשת דרכים (דרוש א') הביא פלוגתא שבין הראשונים והאחרונים אם האבות ושבטים היה להם דין ישראל אפילו להקל, ע"ש. והנה מזה יש ראי' לכאורה דאבות היה להם דין ב"נ ולא דין ישראל, שאל"כ מאי פריך הכא הא ישראל אינו חייב על אשת ב"נ כדאמרינן בסוטה (כו:) ע"ש בתוס' (ד"ה יצא עכו"ם), וא"כ ליכא דין עליו בידי אדם. וא"ל דמכל מקום פריך שפיר שהרי האומות לא ידעו מזה והיו צריכים לדון אותו, אכתי יקשה וחטאתי לאלקים לא שייך אם הי' לו דין ישראל. וא"ל דדין שמים עכ"פ איכא מטעם בועל ארמית שודאי הוא דאורייתא שהרי הל"מ שקנאין פוגעין בו, דזה אינו דזה דוקא בפרהסיא ובשעת מעשה וכשיש שאר תנאים המפורשים בסנהדרין (פב.), אבל בחסרו אלו התנאים אין כאן איסור דאורייתא כדאמרינן בע"ז (לו:), וא"כ ליכא דין שמים לא משום בועל נכרית ולא משום אשת איש, אע"כ מוכח דאבות היה להם דין ב"נ:

אכן באמת גם להך שיטה דהאבות היה להם דין ישראל יש ליישב זה ע"פ מה שהעלה הפרשת דרכים שם (דרוש ב') דיוסף הי' חולק עם השבטים בזה שהם סברו דיש להם דין ישראל והוא סבר דיש להם דין ב"נ, וא"כ מזה ראי' לדעת הפ"ד, ומן התימא בגודל בקיאותו שלא הזכיר זה:

ברש"י **ד"ה לא קשיא. דלא מגי לי' בגלות.** הא דלא פי' ג"כ כאן כמו שפי' בהמקשן דאינו גולה אלא נהרג, י"ל דבשלמא לפי סברת המקשן, דרצה להוכיח מהא דחזן מגר תושב דג"ת נכרי הוא, שפיר קמפרש דנהרג כמו בדין בן נת. אבל השתא דרצה לתרץ דאין לו דין ב"נ, כיון דג"ת גולה ע"י ג"ת, ואעפ"כ ג"ת שהרג ישראל אינו גולה, ע"כ לא דנהרג כדין ב"נ אלא דלא מגי לי' בגלות ודינו מסור לשמים:

בד"ה **לפיכך. ואפילו בשוגג.** הרמב"ן בספר הזכות השיב על זה דלא מצינו בשום מקום ששוגג יהרג רק בהרג ישראל, וכתב שראי' לזה ממה דנקט בסנהדרין (נז:) דב"נ נהרג שלא בהתראה ולא נקט רבותא טפי אפילו בשוגג, אלא ודאי שבשוגג אינו נהרג, ושכן כתב גם הרמב"ם ע"ש. והיינו ממה שפסק הרמב"ם (פ"י מהל' מלכים ה"א). וע"ש בלח"מ שהקשה עליו מסוגיא דהכא ולא ראה דברי הרמב"ן הללו:

והנה בקושית הרמב"ן על רש"י לכאורה י"ל, ואדרבא יש לתמוה על הרמב"ן, שהרי ודאי משמעתין מוכח דאפילו שוגג גמור נהרג, שהרי ס"ד דהאי לפיכך בשוגג איירי היכי שיש גלות בישראל, דבמזיד בלא התראה לא הי' רוצה לפרש דא"כ היינו הך דרישא שנהרג בלא התראה ומאי לפיכך שייך בזה, אע"כ הוי ס"ד דבשוגג גמור איירי ואעפ"כ נהרג, והוי ס"ד דהכי פי' הברייתא דנהרג בלא התראה, וכיון דכן שא"צ התראה והתראה לא ניתן רק להבחין בין שוגג למזיד כדקאמרינן לקמן (עמ' ב') לכן אפילו גר וכותי שהרגו בשוגג נהרגים, וא"כ ודאי יפה פי' רש"י לפי הס"ד. ואף שבזה ודאי יפה כוון הרמב"ן, דלפי מה דמתרץ רב חסדא דהברייתא איירי בהרג דרך עלייי וסבר דדרך עלי' קרוב למזיד הוא כמו שפי' הריטב"א, או לפי מה שתירץ רבא שאיירי באומר מותר שקרוב למזיד הוא, דלפ"ז לא מוכח עוד בשוגג גמור ג"כ נהרג, ואדרבא מדהשתא נקטה הברייתא רק מזיד בלא התראה או קרוב למזיד משמע ששוגג אינו נהרג, מכל מקום אין כאן עוד קושיא על רש"י, די"ל דלפי האמת ג"כ מודה:

נמי לאו מצוה [46], א"נ איכא למימר שליח ב"ד כיון [46] שעבר מצוה הוא להכותו, שהרי מצות עשה מפורש הוא בתורה והכהו [אבל התם לא אמרה תורה הכה] ולא חטוב, ואי משום מצות חטיבה [47] א) אין זו מצוה [48] ב). הא דמקשינן אמתני' [והא אמ' יצא האב המכה את בנו ומפרקי' דגמיר כו' [49], משום דלא ס"ד לאוקומ' למתני' בשהרג שלא מדעת הכאה, כגון שהיה יורד בסולם ונפל עליו והרגו, דא"כ פשיטא מ"ש אב מאחר [50], אלא ודאי במכה, ואמאי] והא אמרת יצא האב המכה. ודמקשי' נמי והא אמרת אע"ג דגמיר מצו' קא עביד, משום דקרא אמרי' יסר בנך ויניחך, דאי מפירוקא דרבא הא הדר ביה.

ה"נ כיון דאם מצא חטוב אינו חוטב לאו מצוה ה"נ לאו מצוה. ופרש"י ז"ל השתא נמי כי לא מצא חטוב אין חטיבה מצוה וא"כ הל"ל כיון דאם מצא חטוב לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה, או שיאמר כיון דאם מצא חטוב אינו חוטב ג) לאו מצוה ותו לא, שאין הלשון הזה נופל על הפירוש הזה. אלא ה"ק כיון שאם מצא חטוב אינו צריך לחטוב חטיבה אינה מצוה, ה"נ גביה גלות בדבר שאינו של מצוה ד) עסקינן וה"נ מפרש' לקמן גבי חריש.

[ט, ע"א] הא דתניא לפיכך גוי וגר שהרגו נהרגין. פרש"י [51] ז"ל שאשבע מצות קאי, כלומר כיון שנצטוו אשפיכות דמים, וקי"ל בדידהו אזהרה זו שלהן היה מיתתן לפי' נהרגין אפי' בשוגג שאין ב"נ צריכין התראה כדאמרי' בסנהדרין [52], וכן פירש שם [53]. ואינו מחוור בעיני, שאין הדין נותן להרוג אדם בשוגג במצוה [54]. ודאמרי' בסנהדרין [55] בן נח נהרג בעד אחד בדיין אחד ושלא בהתראה, ה"ל לאשמועינן רבותא דאפי' בשוגג. אלא משמע שאין בן נח נהרג לעולם בשוגג, אבל במזיד בלא התראה נהרג מיהו גבי שפיכות דמים אם הרג ישראל נהרג שהרי אפילו לישראל לא ניתנה דמו של הרוג למחילה, אלא גולה ועומד בספק מגואל הדם [56], לפיכך עכו"ם נהרג עליו לעולם, אבל קטל בר מיניה לרב חסדא כל

הגהות הגרא"ז: א) פי' מה שיש חובה להביא עצים למערכה וכן להדריך את בנו, וממילא צריך להכות ולחטוב. ב) פי' דאין ההכאה והחטיבה מצוה. ג) בש"ס הוקף תיבות אינו חוטב והרמב"ן גורס כן ומקשה מזה אפרש"י. ד) עסק מצוה, וכונתו, דלרש"י פי' ה"נ חיינו אם לא מצא חטוב לאו מצוה. והוא מפרש על הך מעשה שהרג ע"י החטיבה.

הנמנע לבא לפניהם בדין, ובפט"ז מהל' סנהדרין הי"ב כתב מת תחת ידו, ומשמע דמפרש דב' המשניות הם ב' דינים, והתם מצד אנוס קאתינן דכיון דאמדוהו פטור וא"צ לקרא, והכא מפרש בשליח המכה בע"ד שנמנה כיון שהכהו מצד שהוא שליח ב"ד פטור מצד עשית המצוה שאינה דומה לחטיבת רשות. ודין ב' שאם הוסיף רצועה א' מבואר בב"ק שם דדוקא בטעה הדיין דאז הוי שוגג, אבל אם טעה מעצמו ה"ז קרוב למזיד ופטור, והרמב"ם בהל' סנהדרין לא חילק בזה, ואפשר שסמיך ע"מ שכתב לעיל מזה שהדיין מונה והג' אומר לתוך הכה וע"ז קאי שהוסיף רצועה אחת, מיהו אפשר דלמסקנא בב"ק שם דריב"ח קאי אריש ורבנו פסק כותיה, אפילו בקרוב למזיד כי ה"ג גולה, ובהשגות הראב"ד בהל' רוצח שם כתב דשליח ב"ד דהכא בהלקה יותר ממה שאמדוהו ב"ד ומת תחת ידו, וזה תמוה דהא פטור מטעם דהוי קרוב למזיד, ובתוי"ט ועוד כתבו לתקן בדבריו שהוא מלקה מה שאמדוהו, וע' חת"ס או"ח סי' קעז ועוד, ואפשר דמירי דאמדוהו לכ' זאין נותנין לו רק משולשים דהיינו י"ח ובזה אינו קרוב למזיד. 45 בתוס' ד"ה אע"ג הקשו כן ע"ש. 46 הוספתי ע"פ הגר' וכי"נ. וכן המרובעים בסמוך. 47 ע' הערת הגרא"ז. 48 פי' דאין גוף ההכאה והחטיבה מצוה. 49 לקמן עמוד ב. 50 וכ"כ התוס' ד"ה והא אמרת. 51 ד"ה לפיכך. 52 נז, א. 53 ע' רש"י ד"ה אזהרה. וע' יד רמ"ה שם, ולח"מ רפ"י מהל' מלכים. 54 כ"ה גם בכתה"י, ואולי יש לתקן: בשוגג כמזיד. 55 נז, ב. 56 רבנו פליג על רש"י דסבר דאכל ז' מצות דב"נ נהרג בשוגג, דזה קשה דאינו נעשה רק במזיד. מיהו גם רבנו מודה דבשפיכות דמים אם הרג לישראל אפילו בשוגג נהרג, דהא גם בישראל שהרג ישראל עומד בספק מיתה כשגולה אם יצא חוץ לתחומו. וצריך ביאור דאם רבנו מודה דבש"ד נהרג אפילו בשוגג [וזה מוכרח בסוגיא] א"כ מ"ש בשאר ז' מצות. ונראה דרש"י ורבנו פליגי בעיקר היסוד, דרש"י סובר דגם שוגג הוי חוטא, דאדם מועד לעולם וכמו שכ' ברמב"ם פ"ה מרוצח ובמאירי, דהוי כזדון, ואע"פ שלישראל הוקל בשוגג, מ"מ בגוי הוי דינא כזדון. אבל רבנו סובר דודאי אין לענוש על השוגג, ודין אדם מועד לעולם נאמר לענין חיובים ולא לענין עונשין, אלא שרבנו סובר דענין המיתה הוא מגדר כפרה ולא מגדר העונש שלא ניתן דמו של הנרצח למחילה אלא בדם שופכו, וכמו שבישראל הוי מחוייב

דלאו בר גלות נהרג, לרבה במזיד ובקרוב למזיד נהרג [57], בשוגג ובאנוס פטור [58]. וכן בשאר ז' [מצות] שלהם, והיינו דאמרינן מכאן לבן נח שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד, כלומר, שהיה לו לחשוב שמא אסור הוא ולשאול על הדבר, והיינו אומר מותר שהיה לו ללמוד שאסור. והיינו דאמרי' בפ"ד מיתות גבי מאי נינהו קטלא בתרי קטלי קטלת ליה, לאו למימרא לעולם נהרג כמו שפירשנו שם, אלא דלא משכחת לה דינא אחרינא אלא מיתה במזיד דאלו קרבן בשוגג לית להו, וכן פי' ה"ר משה הספרדי ז"ל [59] שבן נח בשוגג אינו נהרג אלא באומר מותר, משום דהוה לו ללמוד ולא למד. והוי יודע שב"נ המוזכר בכל מקום היינו גר תושב א), אלא שב"נ הוא שנוהג במצות שלהם כהוגן עם חברו, וגר תושב הוא שבא לב"ד של ישראל וקבלם עליו בפני ב"ד, שמכיון שקבלם עליו בפניו הזהירה עליהם תורה יותר משאר בני נח, שלא קבלם מפני שהוא מדקדק עליו ביותר. ועוד מפני מה אמרו [60] ראה ז' מצות שנצטוו בני נח ולא קיימום ועמד והתירם להם שלא יהו מקבלין עליהם שכר, אלא כמי שאינו מצווה ועושה. וזה שקבלם על עצמו בב"ד ישראל מצווה ועושה הוא. והכי מפורש לה בפרק השוכר את הפועל [61], וגוי המוזכר בכל מקום. הוא בן נח שלא הוחזק אם מקיים מצות שלהם אם לאו, ומסתמא אין רובן מקיימין אותן, לפיכך דנו אותן מספק ולא הקפיד עליו [62], אלא לא מעלין ולא מורידין [63]. ולא נתנה תורה ערי מקלט אלא לאלו שהם גרים אבל לשאר ב"נ אין ערי מקלט קולטות, מי' לדיני ב"ד שוים הם בשפיכות דמים, כדפרישית.

[ט, ע"ב] מ"ט דר' יהודה דכתיב ואשר יבא את רעהו ביער ואפי' סומא וכו'. יש מפרשים [64] משום דה"ל רבוי אחר רבוי, ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט. וא"ק לך לא ליכתוב רחמנא לאחד מיניהו, וממילא ממעיט דהא לר"מ אצטרי' רבוי. ל"ק דר' יהודה ס"ל דאי לא מיעטיה רחמנא מחייב, כיון שחייבה תורה בכאן שוגג אחר אע"פ שאינו רואה אותו, ור"מ סבר אע"פ שחייבה התורה שוגג א' משום דה"ל לעיוני, אבל האי אנוס הוא, הילכך אצטריך רחמנא לרבויה. ולא מחוור האי פירושא משום דהוה האי אניס הוא, הילכך אצטריך למימר בגמרא ה"ל דבוי אחר רבוי שאינו אלא למעט כדאמרי' במילתי' דר"מ. ורש"י ז"ל כתב [65] דבלא ראות משמע דאינו רואה כאן אבל רואה במקום אחר, והאי פירושא קשיא, למה ליה לאתויי ואשר יבא את רעהו ביער [66], ובפ' בתרא דנדרים [67] איתא הכי רבי יהודה סבר ואשר יבא את רעהו ביער כל דבר מיעל ליער וסומא בר מיעל ליער הוא, ואי אמרת בלא ראות משמע לרבות את הסומא מיער נפקא לי', אלא ש"מ [בלא [68] ראות פרט לסומא. ור"מ סבר כתיב בבלי דעת כל דבר מידע וסומא לאו בר מידע הוא, ואי אמרת פרט לסומא מבלי דעת נפקא לי', אלא ש"מ] בלא ראות לרבות את הסומא. והכא פירושא, ר' יהודה סבר בלא ראות הכי מדריש, שאינו רואה כאן אבל רואה במקום אחר, דאי ס"ד לרבות, מיער נפקא לי' וכיון דמשמעתיה דקרא

הגהות הגרא"ז: א) פי' שגר תושב ג"כ יש לו דין ב"נ.

מיתה לענין גואל הדם, וע"כ שזה גדר כפרה, וכמו דאמרי' (בראשית ט, ה) מיד כל חיה אדרשנו, ועי"ש ברבנו בפי' התורה שתמה שאם הדרישה כמשמעה אין בחיה דעת שתענש ע"ש, וע"כ דזה דין בכפרה, או מצד הדרישה כמו שנא' את דמכם וגו' אדרוש, 57 ע' מנחת חינוך סי' ת"י, שדן לענין אם הרג ב"ת את העבד, עי"ש. 58 וכ"ז בגר תושב, וי"ל"ע לדעת רש"י דב"נ חייב בשוגג כמזיד אם חייב נמי באונס והספק הוא בגדר אונס אם זה מגדר פטור של ולנערה לא תעשה דבר, אפשר דלא אמרו לפטור בגוי, אבל אפשר שאונס פטור מפני שאין זה מעשה עבירה כלל. ולפי"ז גם ב"נ פטור, מיהו לפי"מ שכ' לעיל דבמיתה הוי גדר כפרה ולא מר עונש, והעיקר דהארץ לא תכופר אלא בדם שופכה, אפשר שכמו שחייב על השוגג כן חייב על האונס. 59 רמב"ם פ"ה מהל' רוצח ה"ד. 60 ב"ק לח, א. 61 ע"ז סד, ב. ועי' רמב"ם איסורי ביאה פי"ד ה"ז, מלכים פ"ח ה"י. תוה"ב בית ה ש"א. 62 ע' בריטב"א ד"ה אלמא שהביא ביתר ביאור. 63 ע"ז כו, א. 64 כ"ה בפי' המיוחס לרש"י בנדרים פה, א. 65 ד"ה בלא. 66 כלומר כיון דמשמעות בלא ראות הוה הכי ל"ל קרא דואשר יבא וגו'. 67 שם. 68 המוסגר כאן נשמט בכתב היד, ונוסף על פי הנדפס וכי"ב.

יד וכיצד מצווין הן על הדינין. חייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו. ולהזהיר את העם. ובן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה. שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו. ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה ועל פי קרובין אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם:

פרק עשירי

א **בן** נח ששגג באחת ממצותיו פטור מכלום. חוץ מרוצח בשגגה שאם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו. ואין לו עיר מקלט. אבל בתי דיניהן אין ממיתין אותו במה דברים אמורים בשגג באחת ממצות ועבר בלא כוונה. כגון שבעל אשת חבירו ודמה שהיא אשתו או פנויה. אבל אם ידע שהוא אשת חבירו ולא ידע שהיא אסורה עליו. אלא עלה על לבו שדבר זה מותר לו. וכן אם הרג והוא לא ידע שאסור להרוג. הרי זה קרוב למזיד ונהרג. ולא תחשב זו להם שגגה מפני שהיה

כסף משנה

דבן שחיטה הוא מותר אבל בבהמה טמאה ואפילו על ידי ישראל ואי נמי בבהמה טהורה ועל ידי עכו"ם בשר הפורש ממנה קודם שתצא נפשה אסור לזמן עליו את העכו"ם ואפילו לאחר שתצא נפשה של בהמה ואע"פ שהרמב"ם לא כתב כן שהוא פסק בספר שופטים דלישראל שרי ולעכו"ם אסור ולא ידעתי טעם לדבריו שבאותה ברייתא מפורש כן כדאיתא בפרק העור והרוטב עכ"ל:

יד **וכיצד** מצווין הן על הדינין וכו'. ברייתא פרק ארבע מיתות (דף נ"ו:) כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו בני נח ומפרש רבינו שאין מצות דינין בבני נח אלא להושיב דיינים לדון בשש מצות שלהם. אבל הרמב"ן בפירוש התורה בפרשת וישלח כתב שהדיינין שמנו לבני נח בשבע מצות שלהם אינה להושיב דיינים בלבד אבל צוה אותם בדיני גניבה ואונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהם בענין הדינין שנצטוו ישראל ונהרג עליהם אם גנב ועשק או אנס ופתה בתו של חבירו או הדליק גדישו וחבל בו ומכלל המצוה הזאת שיושיבו דיינים גם בכל עיר ועיר כישראל ואם לא עשו כן אינם נהרגין שזו מצות עשה בהם ולא אמרו אלא אזהרה שלהם זו היא מיתתן ולא נקרא אזהרה אלא המניעה וכך דרך הגמרא בסנהדרין עכ"ל. ולשון הגמרא יש בו פנים גם לרבינו ואין להאריך: ועל מ"ש רבינו ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם וכו' השיג הרמב"ן בפרשה עיין שם: ובן נח שעבר וכו'. שם (דף נ"ז.) רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרו על שבע מצות בן נח נהרג: ומ"ש בסייף. הוא שם פלוגתא דתנאי שברייתא אחת אומרת בסייף וברייתא אחרת אומרת בחנק ופסק רבינו כמ"ד בסייף משום דסוגיין דגמרא כוותיה ריהטא דכי שקלינן וטרינן אבן נח שבא על עריות ישראל אמרינן אבל א"א בדינא דידהו דיינינן להו והמניא בא על א"א נדון בחנק ואי בדינא דידהו סייף הוא אמר רב נחמן בר יצחק מאי א"א דקתני כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה אלמא דבין סתם גמרא בין רב נחמן בר יצחק סבירא ליה כמ"ד בסייף ובפרק ארבע מיתות בדוכתי אחריני ובפרק בן סורר נמי אוקימנא לרבי שמעון כמ"ד בחנק ולרבנן כמ"ד בסייף והא ודאי כרבנן נקטינן: ובן נח וכו'. שם אשכח רבי יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב בן נח נהרג בדיין אחד ובעד אחד שלא בהתראה מפי איש ולא מפי אשה ואפילו קרוב ופירש"י מפי איש ע"י דיין איש או עד איש עכ"ל. ושיעור לשון הברייתא כך הוא בן נח נהרג בדיין אחד ובעד אחד ואפילו קרוב:

פ"י **א** **בן** נח ששגג וכו'. דברי רבינו תמוהים בעיני טובא במ"ש רוצח בשגגה אם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו ואין לו עיר מקלט אבל ב"ד אין ממיתין אותו דאי כשהרג ישראל מיירי הרי נהרג הוא עליו כמבואר בדברי רבינו פ"ה מהלכות רוצח ואי כשהרג את בן נח גולה הוא לערי מקלט כמבואר בפרק הנזכר וכדמשמע מאלו הן הגולין (דף ע'.) ול"ע: בר"א בשגג וכו' אבל אם ידע וכו'. מכות פ' אלו הן הגולין (שם) אמר רבא דהא דתנא גר ועכו"ם שהרגו. נהרגין כלומר ואין גולין היינו באומר בלבו מותר

הרדב"ז (מכ"י)

יד **וביצד** מצווין הם על הדינין וכו'. פ' ד' מיתות תניא כשם שנצטוו ישראל להושיב דיינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכתב רש"י דהא משפט כתיב בהו: וב"נ שעבר וכו'. שם פלוגתא דתנאי ופסק כרבנן שאמרו כל מיתה האמורה בהם בסייף: ומפני זה נתחייבו וכו'. וא"ת אמאי אמר יעקב עכרתם אותי וגו' כיון דמדינא קטלו להו. וי"ל כיון שקבלו עליהם המילה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ודברים הרבה נאמרו בתירוץ קושיא זו ואין להאריך:

ב"נ נהרג בע"א וכו'. שם אשכח ר' יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב ב"נ נהרג בדיין אחד ובעד אחד שלא בהתראה מפי איש ולא מפי אשה ואפי' קרוב ומשמע דעד קרוב מעיד עליו ודן אותו אבל אשה כיון שאינה מעידה אינה דנה אותם דכל שפסול להעיד פסול לדון:

פ"י **א** **ב"נ** שהרג בשגגה וכו'. פרק אלו הן הגולין אית ליה לרבא אומר מותר קרוב למזיד הוא דאמר קוב"ה לאבימלך אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או כלום שואלין אותו אשתך זו אחותך זו מכאן שב"נ נהרג שהיה לו ללמוד ולא למד הא למדת שאם היה שוגג גמור פטור ואם היה קרוב למזיד חייב:

ואין לו עיר מקלט וכו'. דא"ק והיו הערים לכם למקלט לכם ולא לגרים. ונראה שאין דברי רבינו אלא בב"נ שהרג את חבירו בשגגה אבל ב"נ שהרג את ישראל נהרג דתנן וגר תושב אינו גולה אלא ע"י גר תושב אחר ומשמע ע"י ישראל אינו גולה דלא סגי ליה בגלות והכי אמרינן בגמרא איכא דרמי קראי אהדדי כתיב ולבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים וכתיב והיו הערים לכם למקלט לכם ולא לגרים א"ר כהנא לא קשיא כאן בגר תושב שהרג גר תושב כאן בגר תושב שהרג ישראל וטעמא דב"נ א"צ התראה ולפיכך כשהרג ישראל נהרג אבל אם הרג גר תושב בדין

לחם משנה

דההיא ברייתא הוי משום דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור ובפרק ארבע מיתות אמרו גבי יפת תאר שאני עכו"ם דלאו בני כיבוש נינהו וכי האי גוונא מצינן למימר הכא שאני עכו"ם דלאו בני שחיטה נינהו ואע"ג דלישראל שרי לעכו"ם אסור והתוספות הקשו זה בפרק השוחט [דף ל"ג.] ותירצו לקושיא זו אבל רבינו סובר דהם סוגיות חלוקות וההיא סוגיא דבפרק ארבע מיתות סברה כרב אחא בר יעקב וסבירא לה דההיא ברייתא דלא כרב אחא דלאו הלכתא היא. זה נראה להליץ קצת בעד רבינו אע"פ שהוא דוחק:

יד **להושיב** דיינין וכו'. הרמב"ן ז"ל השיג על רבינו בפרשת וישלח על הא דכתב דהדינין הוא להושיב דיינין דבסוגיא דסנהדרין משמע דהיינו ענין הדיינים דיני גניבה ואונאה וכו' וטעמו דבפרק ארבע מיתות (דף נ"ו:) על ברייתא דמנו התם בשבע מצות דבני נח דינין הקשו שם דינין בני נח איפקוד והתניא עשר מצות וכו' ותירצו לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה וחזרו והקשו אי הכי מאי והוסיפו כו' ואסיקו במסקנא אלא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא להושיב ב"ד בכל פלך ופלך וכו'. וחזרו והקשו והא בני נח לא איפקוד והתניא כשם שנצטוו וכו' ותירצו אלא אמר רבא האי תנא דבי מנשה הוא דאפיק ד"ך ועייל ס"ך וכו'. משמע מפשטא דשמעתא דהדינין הוא כפירוש הרמב"ן משום דמתחלה הקשו אברייתא דקאמר דדינין הוי ממצות בני נח מברייתא דקאמרה דהדינין הוי הוספה על ישראל יותר מבני נח ואמרו במסקנא דהוספה הוי הושבת הדיינין ומה שנצטוו בני נח הם עיקר הדינים וחזרו והקשו דאפילו הושבת הדיינין נצטוו בני נח, לכן תירצו דההיא ברייתא דקאמרה דהדין הוי הוספה על בני ישראל היא כתנא דבי מנשה ואנן דקי"ל כברייתא אחריתי נמצאו דעיקר הדיינין והושבת הדיינין ג"כ הוי עיקר מה שנצטוו בני נח ולא הוסיפו על ישראל כלל בענין הדינין והשתא קשה על רבינו דכולה שמעתא משמע דברייתא דקאמרה דהדינין הוי מצוה בני נח הם עיקר הדינים ורב אחא בר יעקב ג"כ אמר הכי ופירש דההוספה הוי ישיבת הדיינין ונדחו דבריו בזה ואמרו דאפי' על הושבת הדיינין נצטוו א"כ הא דכתב רבינו דעל הושבת הדיינין נצטוו לבד הוי דלא כשמעתין ועוד דלדבריו הוה ליה לגמ' לתרוצי דמה שהוסיפו הוא עיקר הדינין ומה שנצטוו בני נח הוא הושבת הדיינין. ועוד קשיא מה שאמרו שם (דף נ"ח:) עכו"ם ששבת בשבת חייב מיתה וליחשבה גבי שבע מצות ותירצו כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא חשיב. והקשו והא דינין קום עשה נינהו וקא חשיב ותירצו קום עשה ושב ואל תעשה נינהו והשתא לפירוש רש"י ז"ל והרמב"ן ז"ל ניחא דפירוש דינין הוי עיקר הדינין ואיכא בהו קום עשה משפט ושב אל תעשה עול כדפירש"י ז"ל אבל לרבינו דהוי הושבת הדיינין מאי שב ואל תעשה איכא. מיהו לקושיא זו י"ל דהדינין עצמן איכא בהו עשה לשפוט את העם ושב ואל תעשה דהיינו להזהירם שלא יעשו עול וזהו שכתב רבינו כאן לדון בשש מצות אלו ולהזהיר את העם אבל קושיא ראשונה קשה וצ"ע:

פ"י **א** **ששגג** באחת ממצותיו פטור מכלום וכו'. קשה דהרי אמר בפרק ארבע מיתות דבן נח אין צריך התראה וכתבו רבינו לעיל בסוף פ"ט ובן נח נהרג בעד אחד בדיין אחד בלא התראה וא"כ אפי' בשוגג נמי חייב וכן כתב רש"י ז"ל בפ' אלו הן הגולין (דף ע'.) וז"ל לפיכך גר תושב או עכו"ם שהרגו נהרגין ואפילו בשוגג שאין בן נח צריך התראה כדאמרינן בסנהדרין ע"כ. וי"ל דסובר רבינו דנהי דהתראה לא בעי מ"מ צריך שנדע שעשה הדבר במזיד ובכוונה שמוכיח מתוך מעשיו כן אבל אם מעשיו מוכיחין דהוי שוגג פטור: שאם הרגו גואל הדם וכו'. לא ידעתי מה הוקשה לרב כ"מ דרבינו כתב בפ"ה מהלכות רוצח דגר תושב שהרג ישראל בשגגה נהרג עליו וגר תושב שהרג גר תושב בשגגה גולה ועכו"ם שהרג את העכו"ם בשגגה אין ערי מקלט קולטות אותו שנאמר לבני ישראל והכא רבינו בעכו"ם שהרג עכו"ם איירי דבן נח שכתב רבינו בזה הפרק לא הוי שקבל שבע מצות דלא מיקרי גר תושב אא"כ קבל שבע מצות וכמ"ש רבינו בפי"ד מהלכות איסורי ביאה איזהו גר תושב זה הוא עכו"ם שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז עם שאר המצות וכו' אבל בן נח שלא קבל שבע מצות אע"פ שחייב בהן לא מקרי תושב אלא עכו"ם ובן נח שכתב רבינו כאן הוי שלא קבל שבע מצות והוי עכו"ם ודינו כמ"ש רבינו בהל' רוצח דעכו"ם שהרג עכו"ם בשגגה אין ערי מקלט קולטות אותו והכא בהרג עכו"ם איירי ומ"מ כתב רבינו שאם הרגו גואל הדם נהרג עליו: אבל אם ידע וכו'. מה שפסק רבינו כרבא דאומר מותר קרוב למזיד מלבד הטעמים שכתב הרב כ"מ יש עוד סיוע ממה שאמרו בריש פרק אלו הן הגולין תנו רבנן בשגגה וכו' ואמרו שם שאני אומר האומר מותר קרוב למזיד הוא משמע דהכי הלכתא:

שהרי

מגדל עוז

אבר מן החי. בשמעתא חולין פ"ב: יד וביצד הן מצווין על הדינין עד סוף הפרק. בסנהדרין פ' ד' מיתות ופרק בן סורר ומורה: פ"י א ה בן נח ששגג באחת מכל מצותיו פטור מכלום חוץ מרוצח בשגגה עד בו

שהיה לו ללמוד ולא למד: **ב** בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצותיו. מותר לו לעבור. אפילו נאנס לעבוד ע"ז עובד. לפי שאינן מצווין על קדוש השם. ולעולם אין עונשין מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצות: **ג** בן נח שנתגייר ומל וטבל ואחר כך רצה לחזור מאחרי ה' ולהיות גר תושב בלבד כשהיה מקודם. אין שומעין לו. אלא יהיה כישראל לכל דבר או יהרג. ואם היה קטן כשהטבילוהו בית דין. יכול למחות בשעה שיגדיל ויהיה גר תושב בלבד. וכיון שלא מיחה בשעתו שוב אינו מוחה אלא הרי הוא גר צדק. לפיכך אם בא ישראל על קטנה שהטבילוה בית דין. כסף כתובתה או קנס אונס או מפתה יהיה הכל תחת יד בית דין עד שתגדיל ולא תמחה בגירות. שמא תטול ותגדיל ותמחה ונמצאת זו אוכלת בגיותה מעות שאין לה זכות בהן אלא בדיני ישראל: **ד** בן נח שבירך את השם. או שעבד ע"ז. או שבא על אשת חבירו. או שהרג חבירו. ונתגייר פטור. הרג בן ישראל או שבא על אשת ישראל ונתגייר חייב והורגין אותו על בן ישראל. וחונקין אותו על אשת ישראל שבעל שהרי נשתנה דינו: **ה** כבר ביארנו שכל מיתת בני נח בסייף. אלא אם בעל אשת ישראל או נערה מאורסה יסקל. ואם בעלה אחר שנכנסה לחופה קודם שתבעל יחנק: **ו** מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד. ואין נהרגין עליהן

הרדב"ז

בדין שיהיה [גולה] אלא שאין ערי מקלט קולטות אותו ולפיכך אם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו אבל אם בא לדין אין ב"ד ממיתין אותו:

ב ב"נ שאנסו אנס לעבור וכו'. וטעמא דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ואין בני נח מצווין על קדושת השם:

ג ב"נ שנתגייר וכו'. פ"ק דכתובות א"ר הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו וא"ר יוסף ואם הגדילו יכולים למחות ואמרינן נמי כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה שוב אינה יכולה למחות וכ"ש גר שנתגייר שאין יכול לחזור בו:

ד ב"נ שבירך וכו'. הכי אמרינן בכמה דוכתי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי: הרג בן ישראל וכו'. דלגבי דידהו אמרינן כקטן שנולד דמי. אבל לגבי מה שעשה לישראל לא אמרינן, וכן לגבי עבירות שבינו לבין המקום אמרינן כקטן שנולד דמי. ומ"ש שהרי נשתנה דינו דבתחלה היה דינו בסייף ועתה נשתנה דינו כיון שנתגייר להיות דינו בחנק כאלו בא עתה על א"א:

ה כבר ביארנו וכו'. כבר כתבתי זה למעלה ולמדנו דשלש מיתות לב"נ שאם בא על אשה בעולה בעל בסייף ואם לא נבעלה בחנק ואם היא מאורסה בסקילה:

ו מפי הקבלה שב"נ נאסר וכו'. פרק ארבע מיתות א"ר אלעזר אף על הכלאים מותרין בני נח ללבוש כלאים ולזרוע כלאים אין אסורים אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן. ותמהתי על רבינו למה השמיט הסירוס והכישוף שנזכר

כסף משנה

מותר להרוג ולא נאסר מעולם ותשיב ליה רבא קרוב למזיד. ורבינו פוסק כוותיה אע"ג דרב חסדא ואביי פליגי עליה ואמרי דאומר מותר אנוס הוא אי משום דרבא בתרא הוא לגבי רב חסדא ולגבי אביי נמי הא קיימא לן כרבא ואי משום דר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן ס"ל כוותיה דאמר שבן נח נהרג שהיה לו ללמוד ולא למד:

ב בן נח שאנסו וכו'. סנהדרין ס"פ בן סורר (דף ע"ד:) בעו מיניה מרבי אמי בן נח מצווה על קדושת השם או אין מצווה על קדושת השם וכו' מאי הוי עלה אמר רב אדא בר אהבה אמרי בר רב כתיב לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבוא אדוני בית רמון והוא נשען על ידי בהשתחויתי וכתיב ויאמר לו לך לשלום ואם איתא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא. כך נראה שהיה גירסת רבינו וגם התוספת כתבו שהיא גירסא נכונה הענין שמאחר שקבל עליו נעמן שלא לעבוד עבודה זרה א"ל לאלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדברי שאדוני נשען על ידי וכתיב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו ואם איתא דמוזהר הוה ליה למימר בצנעא מותר ובפרהסיא אסור אלא אמר ליה סתם לך לשלום אלמא דאפילו בפרהסיא אינו מוזהר:

ג בן נח שנתגייר וכו'. ביבמות פרק החולץ (דף מ"ז:) תני גבי גר טבל ועלה הרי הוא כישראל למאי הלכתא דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל ישראל מומר קרינן ביה וקדושיו קדושין וכיון דכישראל מומר הוא ודאי אם ישנו תחת ידינו או יהיה ישראל לכל דבריו או יהרג:

ואם היה קטן וכו'. בפ"ק דכתובות (דף י"א.) אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד וכו' אמר רב יוסף הגדילו יכולים למחות ואסיקנא התם אליביה דכיון שהגדיל שעה אחת ולא מיחה שוב אינו יכול למחות כלומר ואם מיחה הרי הוא כישראל מומר או יהיה ישראל לכל דבר וכמו שנתבאר בסמוך. וכתבו המפרשים דרב הונא לא קאמר שיהו ב"ד מצווים לחזר ולמול את העכו"ם מעלמם אלא שאם בא המינוק מעלמו או שהביאתו אמו או שעשו כן ב"ד מעלמן מהני. ועל דעת ב"ד היינו שיהיו ג' בטבילתו כדין כל טבילת גר שלריך ג' והם נעשים לו כאב והרי הוא גר על ידם ומגעו ביין כשר. ומ"ש רב יוסף שאם הגדילו יכולים למחות היינו אפילו נתגיירו עם אביהם יכולים למחות ולומר אי אפשנו להיות גרים וחוזרין לסורן ואין לב"ד לענשן ואפילו ידנו תקיפה ואם קדש אשה משמיחה אינה לריכה גט להיות כישראל מומר. והקשה הר"ן דמדאמרינן אם הגדילו יכולין למחות אלמא מחאה דקטנות לאו מחאה היא וכיון דאמרינן שאם הגדיל שעה אחת שוב אינו יכול למחות היאך אפשר לנמלם שימחה מיד שיגדיל, ותירך דנהי דמחאה דקטנות לאו מחאה היא לענין שאם נתרלה אחר כך אין מחאתו כלום אפילו הכי מהני לענין דלאחר שיגדיל אם עמד במחאתו מהני אי נמי דכי אמרינן דכיון שהגדיל שעה אחת ולא מיחה שוב אינו יכול למחות היינו כשגדל בדת משה ויהודית. והוי יודע דהתם בגמרא אביי ורבא אותבוה לרב יוסף ואעפ"כ פסק רבינו כוותיה משום דהא דאותבוה לאו משום דלא סבירא להו כוותיה אלא לברורי מתניתין דלא תקשי ליה ועוד דלאביי קושיא דרבא לאו כלום היא ולרבא קושיא דאביי לאו כלום היא כדאיתא התם בגמרא וכיון שכן נקטינן כרב יוסף: ומ"ש רבינו לפיכך אם בא ישראל על קטנה וכו'. כך אמרו שם בגמרא:

ד בן נח שבירך את השם. סנהדרין פ' בן סורר (דף ע"א:) אמר רבי חנינא בן נח שבירך את השם ואח"כ נתגייר פטור הואיל ונשתנה דינו נשתנה מיתתו ותניא נמי התם בן נח שהכה את חבירו ובא על אשת חבירו ונתגייר פטור עשה כן בישראל ונתגייר חייב ואמאי נימא הואיל ואשתני אשתני דינו ומיתתו בעינן והאי דינו אשתני מיתתו לא אשתני בשלמא רוצח מעיקרא סייף והשתא סייף אלא א"א מעיקרא סייף והשתא חנק וכו' קלה בחמורה מישך שייכא. ופירש"י הואיל ונשתנה דינו דאילו מעיקרא נידון בעד אחד ובדיין אחד ובלא התראה ואילו עביד השתא בעינן סנהדרין של כ"ג והתראה ועדים. נשתנית מיתתו דכל מיתת בני נח בסייף ואילו עביד השתא בעי למדייניה בסקילה והוא לא איחייב בהא מיתה הילכך פטור. שהכה את חבירו הרג דהוי בסייף וכן בא על אשת חבירו פטור משום דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא. עשה כן בגיותו לישראל כגון שהרג את ישראל או בא על א"א ישראל ונתגייר חייב דאי עבד השתא בר קטלא הוא ואע"ג דנשתנה דינו לדון בעדה ובעדים והתראה אי הוה עביד השתא מיתתו לא אשתני דרולח נמי השתא בסייף וכו'. קלה בחמורה מישך שייכא כלומר וכו' אין כאן שינוי מיתה דיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה וכיון דמעיקרא הוי סייף דחמירא והשתא מיתת חנק קלה בכלל מיתה זהו הוה ויותר היה ראוי לו מתחלה אבל ברכת השם מעיקרא הוה סייף דקל והשתא סקילה דחמירא עכ"ל: ומה שכתב רבינו שהרי נשתנה דינו אילו היה אפשר לפרשו דלא קאי אלא אבן נח שבירך את השם פטור וכדאמרינן בגמרא הואיל ונשתנה דינו נשתנה מיתתו הוה אמי שפיר אבל כיון שכתבו בבבא שהרג בן ישראל קשה לומר דקאי אבבא דרישא וגם א"א לומר דקאי אבבא דהרג בן ישראל וכו' שהטעם שהוא חייב אינו מפני שנשתנה דינו אלא מפני שלא נשתנית מיתתו למיתה חמורה ממנה וצ"ע:

ה כבר ביארנו וכו'. כל זה נתבאר בפרק הקודם ושם כתבתי מקומו בגמרא ולא שנאו רבינו אלא לחתום במחוייבי מיתה שבבני נח:

ו מפי הקבלה וכו'. בפרק ארבע מיתות (דף נ"ו:) גבי הא דתני ז' מצות שנצטוו בני נח רבי אליעזר אומר אף על הכלאים מותרים בני נח ללבוש כלאים ולזרוע כלאים ואין אסורים אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן ומפרש טעמא דידיה וסובר רבינו דאף ע"ג דלית הלכתא כרבי אליעזר משום דא"כ הוו להו שמונה מצות בני נח שהוא נהרג

לחם משנה

ד שהרי נשתנה דינו וכו'. הרב כ"מ הקשה דאי הך טעמא קאי אדינא קמא ונתן טעם לפטור כשהרג את חבירו ניחא שנתן טעם מפני שנשתנה דינו אבל אם נתן טעם לחיוב דהיינו דינא שבא על אשת ישראל ונתגייר דחייב הטעם הוא בהפך הכוונה דאין הטעם לחיוב אלא מפני שלא נשתנה מיתתו. ואני אומר לתרץ הקושיא דכוונת רבינו לומר דחונקין אותו על אשת ישראל אע"ג דקודם שנתגייר היה בסייף מ"מ השתא חונקין אותו והוקשה לו מההיא דסרחה ואח"כ נגרה בפ' בן סורר (דף ע"א:) דאמר ר' יוחנן לתנא מידון בסקילה והוי במיתה קמייתא והא"נ אמאי לא הוי במיתה קמייתא דמהא בעו בגמ' לסיועיה לר' חנינא ודחו לסיעתא דהתם מידון בסקילה וכי היכי דלא ליקשי לר' חנינא צריכים אנו לתרץ דשאני הכא דנשתנה דינו מה שאין כן סרחה ואח"כ נגרה דהתם לא נשתנה דינה וכן כתבו שם התוס' וז"ל והא דאמר ר' יוחנן לתנא מידון בסקילה וכו' משום דהתם לא נשתנה דינה כי הכא וזו היא כוונת רבינו ובאו דבריו על נכון:

ו מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה וכו'. מה שאמר הרב כ"מ דהרב פסק כר' אליעזר משום דשמואל מפרש טעמיה אינו מפסיק דגם שם בגמרא שקלו וטרו לפרש דברי ר' שמעון דאמר אף על הכישוף ולא פסק רבינו כוותיה דכן דרכו לפרש טעם התנא אע"ג דלית הלכתא כוותיה. אבל טעמו של רבינו נראה לי משום דבפ"ק דקידושין (דף ל"ט.) הקשה על הא דאמר ר' יוחנן לוקין על הכלאים מדברי סופרים ותירצו לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בהרכבת האילן כדשמואל דאמר שמואל את חקותי תשמורו וכו' משמע דהאי דשמואל הלכה היא וכיון שכן נלמוד ממנו דכלאים נאסר לבני נח אבל מ"מ לא רצה רבינו לחייב מיתה משום דבגמ' בפ' ארבע מיתות לא אמרו אלא על שבע מצות בן נח נהרג משמע דעל אחרות לא וכמ"ש הרב בכ"מ לקמן בפרק זה:

עכו"ם

משנה למלך

פ"י **ב** בן נח שאנסו אנס כו'. (א"ה נתבאר יפה בדברי הרב המחבר בדרשותיו בדרך האתרים (דף ו') ותילם הרב בדין זה דבשפיכות דמים מלווה הבן נח שיהרג ואל יעבור דכיון דמסברא נפקא דמאי חזית כו' אין הפרש בין ישראל לעכו"ם יע"ש באורך. וכתב בספר המלות וז"ל המלוה הט' היא שלוונו לקדש את שמו כו' ובגמ' סנהדרין אמרו בן נח מלווה על קדוש השם או אינו מלווה ת"ש שבע מלות נלטוו בני נח ואם אתה אומר כן תמניא הוו הנה נתבאר לך שהיא מכלל מיני המלות כו'. וצריך להבין דאיס זו שהרי בתר הכי דחייה בגמרא אמר רבא איהו וכל אביזרייהו והיינו לומר דאין טעם למנות קדוש השם למלוה בפ"ע כמ"ש רש"י שם ויש ליישב דלפי שיטת הר"ס דאיפשיטא בעיין דאין בן נח מלווה על קדוש השם ע"כ דלא חיישינן לדיחויא דרבא וסבירא לן דקדוש השם לאו אביזרייהו דשבע מלות הוא):

ו מפי הקבלה כו'. עי' מ"ש מרן פ"ג מהל' כלאים הלכה ו':

ועכו"ם

כו' את רעהו ביער דאי בעי כו'. כצ"ל: בפרש"י בד"ה ומצא פרט כו' אחוזתו כתיב והשיגה כו' עכ"ל [א]. כצ"ל: תוס' בד"ה היינו דקאמר כו' וכן בפ"ק דסנהדרין גבי יראה יראה משמע שפיר נמי המסורת [ב] כו' משום דפשטיה דקרא כו' עכ"ל. כצ"ל והוא כפי' התוס' שם [ג] וברפ"ק דחגיגה [ד] בשם ר"ת ועיין בחידושינו שם וליכא לאקשויי דהתם אע"ג דפשטיה דקרא משמע המסורת מ"מ דרשינן נמי המקרא והכא לא דריש רבי אלא המסורת יש לומר דהיינו משום דהג"ש מפקא ליה מהמקרא כלל לפטור נשמט הברזל מקתו [ה] ודו"ק: בד"ה מהו דתימא ככח כחו כו' קמ"ל עכ"ל. כצ"ל ואח"כ מ"ס באשפה העשויה וכו' ואינה עשויה ליפנות כלל כו' וגם בלילה איכא דמקרי כו' עכ"ל. כצ"ל: בד"ה אע"ג דגמיר כו' ויש לומר דמ"מ איכא מצוה בתחלה משא"כ כו' עכ"ל. ודקאמר כיון דאילו גמיר כו' ולא קאמר נמי הכי דמ"מ איכא מצוה בתחלה יש לומר דהכא בלקייה גופה איכא מצוה בתחלה משא"כ התם דאפשר דהוה גמיר מתחלה ולא הוה מכה אותו ודו"ק: בא"ד דאילו לא חטא לאו כו' לאו שליח ב"ד מקרי ולא דמי לרבו כו' עכ"ל. כצ"ל וק"ק ומאי קושיא מרבו ואביו דאילו גמיר שפיר מקרי רבו ואביו ויש ליישב [ו] ודו"ק: בד"ה בלא איבה כו' במשנה תורה והוא לא שונא כו' בשביל דבר שנתחדש מיער כו' עכ"ל. תרתי קראי והוא לא שונא כתיב במשנה תורה חד בפ' ואתחנן [ז] וחד בפרשת שופטים [ח] בהך דפ' שופטים כתבו שפיר שנתחדש הך דרשא למיער בשמעתי' וצ"ל דהך דפ' ואתחנן נמי איכא דבר שנתחדש דכתיב ביה מבלי דעת יתירא כמ"ש התוס' לעיל [ט] וק"ל: בא"ד אבל לא קשה מולא אויב דפ' מסעי דאיצטריך ולא אויב לעדים ולדיינים כדאמרי' בפ' זה בורר כך כו' עכ"ל. וכצ"ל ודו"ק:

דף ח ע"ב גמרא אף קצירה נמי ואי ס"ד מצוה מצא קצור כו' מה חריש רשות אף קציר רשות כו' גולין על ידיהן חוץ מגר תושב כו' הורג אביו בשוגג שגגת כו' עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל כו' גולה כו'. כצ"ל: בפרש"י בד"ה הנכנס לשביעית שלא יחרוש בששית [י] כו' עכ"ל. כצ"ל:

דף ט ע"א תוספות בד"ה אלמא גר תושב נכרי הוא מדקדק כו' ישראל שהרג גר תושב כו' ע"י כולן חוץ כו' אינו גולה על ידו וקא ס"ד דכיון כו' ולא גר תושב על ידי כו' ובתוס' דחק כו' דכל היכא דקתני חוץ אתי למעוטי מכללא ואם נאמר דאתי למעוטי דלא הוי כו' והכל על ידו וקשה דהא לא קתני כללא גבי ישראל וחוץ משמע כו' ועוד דגר תושב לאו בכלל כו' עכ"ל [יא]. כצ"ל: בד"ה ורמינהו. צ"ל דרך עלייה. כו': בד"ה א"ל רבה כו' אמרינן בריש פ"ק ויש לומר כו' ביותר מירידה כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה ואזדו כו' לא מקטל דאנוס הוא ואומר מותר מקטל דהויה לו כו' עכ"ל. כצ"ל: בד"ה כסבור בהמה כו' אם בהמה וה"נ אמרינן אומר מותר כו' וצ"ל שנמצא אדם גר תושב וכן הא דקאמר (לעיל [יב]) נמי חייב איירי בגר תושב [יג] מדקאמר ונמצא גר כו' עכ"ל. כצ"ל ור"ל דנמצא אדם היינו גר תושב ולא נמצא ישראל דאם לא כן אמאי קאמר רבה דחייב משום דקרוב למזיד הוא הא אפי' בשוגג גמור חייב הגר תושב שהרג ישראל כדמסיק לעיל והכא ע"כ איירי שהרוצח הוא גר תושב כמו שהוכיחו לפנינו [יד] ודו"ק: בא"ד חייב מיתה קאמר דאומר מותר הוא כו' מתכוון לבהמה והרג אדם ול"ל קרא תיפוק ליה משום דחשיב אומר מותר כו' עכ"ל. כצ"ל: בד"ה אלא דינו כו' מ"מ הוי דינו מסור לאדם פי' חייב כו' אף בדיני אדם משום דאין דינו היה כו' לפי שלא היו שם כו' [טו] עכ"ל. כצ"ל: בד"ה התם כו' האיש כי נביא כו' שהיא א"א קאמר ליה הכי ויש לומר מדנצרך לומר כן שהיה כו' כמו לפי' הקונטרס והא דמסיק [טז] דהיה כו' עכ"ל. כצ"ל:

ח"א דף ט ע"א התם כדאהדרו עילויה ועתה השב את אשת וגו'. וכתבו התוספות כדאהדרו ליה שלא היה צדיק כדמסיק כו' דה"ל ללמוד ורב חסדא לית ליה האי דרשא דכי נביא הוא כו' עכ"ל לא ידענא מי הכריחו [יז] אותם לזה דהא ודאי אף לרב חסדא דפטור בידי [יח] אדם מתוקמא שפיר כרב חסדא הך דרשא דכי נביא הוא דהשם יתברך לא הודה לו במה שאמר [יט] הגוי גם צדיק תהרוג אלא שהוא חייב הריגה בידי [יח] שמים כדמוקי רב חסדא הא דהנך מת על האשה וגו' [כ] דהיינו בידי שמים דהא עלה קאי הגוי גם צדיק תהרוג וגו' ואפשר לומר דמשמע לשון הריגה הגוי גם צדיק תהרוג וכדמסיק בן נח נהרג שהיה לו ללמוד כו' דהיינו בידי אדם שאין לשון הריגה נופל על בידי שמים רק על בידי אדם וק"ל:

דף ט ע"ב במשנה ר' יוסי אומר השונא נהרג כו' ושלא נתחייב פטרוהו כו'. כצ"ל: שם בגלעד שכיחי רוצחים דכתיב גלעד כו' אוהב כסף לא ישבע כסף ומי כו' כל האוהב ללמוד בהמון כו' נואלו שרי צוען נשאו רבינא כו'. כצ"ל: בפרש"י בד"ה נפסק אנפסק כו' עד שישמט מחצלו מידו שאין נשאר בידו כלום דומיא דמן העץ המתבקע כו' עכ"ל. ומיהו רבנן דפליגי עליה ע"כ דלא מדמו נשמט דהכא דמחייבי באוהב לעץ המתבקע דפטרי לעיל והיינו דבנשמט מחצלו מידו כבר היה הכל בידו ודומה לנשמט הברזל מקתו שהיה ג"כ בידו משא"כ העץ המתבקע שלא היה בידו אלא בנגיעה [כא] ודו"ק: תוס' בד"ה נשמט כו' ואין זו סברא לומר דלית ליה לרבי דר"ש דהוה

חכמת שלמה

חידושים

דסנהדרין הוא נאמר מקודם וק"ל: תוס' בד"ה היינו דקאמר כו'. ונ"ב פי' אותם דאמרי יש אם למקרא אזלינן בתר מקרא לעולם אפי' אינו מיושב שפיר אבל אותם דאזלי בתר מסורת היינו היכי דמיושב שפיר הקרא אליבא מסורת דאל"כ לא שבקי מקרא בכדי ודו"ק:

דף ח ע"ב גמ' עבד שהעיד בו כו'. נ"ב פי' שהעבד לוקה וגולה ע"י ישראל וק"ל: תוס' בד"ה אינו צריך כו' חריש נמי אתא לתוספת. נ"ב פי' שיהיה קודש ואסור בהנאה כמו שביעית אף שאינו מוזהר על החרישה ודו"ק:

דף ט ע"ב גמ' ושלשת שיהו משולשין כו'. מצייר שם ציור זה:

הגהות

דף ח ע"ב רש"י בד"ה פרט למכה כו' ורציחה ולר"ש כו' הד"א:

דף ט ע"א רש"י בד"ה הגוי גם צדיק תהרוג קא ס"ד שהודה לו כו'. כצ"ל: תוס' בד"ה אלמא גר תושב נכרי הוא וכו' קאי אכל מה דלעיל מיניה ואף את"ל דהאי חרץ אתי למעוטי כו'. כצ"ל: בא"ד דהא לא קתני כללא כו' נ"ב בס ספרים מתקו לה כי לא הבינו ודו"ק:

דף ט ע"ב גמ' אלא כדאמר שמואל דאמר שמואל בר נחמני כו': רש"י בד"ה נפסק כו' דרבנן דר"ש היא דאמר נשמט כו' ונפסק החבל כו'. כצ"ל:

מהר"ם

ד"ה בלא איבה פרט לשונא וכו' עד אבל לא קשה מולא אויב לו וכו'. לשון התוס' בדבור כמו שהוא א"א לישבו וראיתי מי שהרבה להוסיף ולגרוע בדברי התוס' והגיה לפי דעתו ול"נ שאין צריך להוסיף שום דבר אלא תיבת לא הכתובה למעלה צ"ל למטה וכך צ"ל אבל קשה מולא אויב לו דבתורת כהנים דההוא לא אצטריך למימר וכו' משום פרשה שנשנית וכו' ודו"ק נ"ל:

דף ח ע"ב ד"ה טמא יהיה וכו' וקשה לישתוק מאשר ומטמא יהיה וכו'. כצ"ל:

דף ט ע"א ד"ה אלמא גר תושב נכרי הוא. נ"ל דכן צ"ל אינו מדקדק מדאתי למעוטי גר תושב שהרג גר תושב לפי שאינו ממעט וכו' [כב]:

דף ט ע"ב ד"ה נשמט אנשמט לא קשיא וכו' עד ואין זו סברא לומר דלית ליה לרבי דר"ש דהוה רביה וכו'. לפי גרסת הגמרא שלפנינו והתניא ר"ש אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחצלו מידו לשון התוס' בדבור זה מגומגם דמאי קאמר ואין זו ס"ל דלית ליה לר' דר"ש דהוי רביה דהא כיון דהאי ברייתא אתיא כר' אליבא דר"ש א"כ ס"ל לרבי דלר"ש עצמו שונא אינו גולה כלל דבנשמט אינו גולה דיכול לומר דמדעת עשה ובנפסק אפי' אוהב אינו גולה וא"כ לא שייך לומר דלית ליה דר"ש רביה דלדידיה ר"ש גופיה לית ליה הא ואי משום דמתניתין קתני ר"ש אומר יש שונא גולה וכו' [כג] הכי הוי ל"ל וכי לית ליה לר' הא דקתני מתני' וכו' ע"כ נ"ל דלפי התוס' לא גרסי בברייתא שניה ר"ש אומר לעולם אינו גולה אלא הכי גרסי בגמרא והתניא לעולם אינו גולה וכו' ומשני לא קשיא הא רבי וכו' וכן דייק מלשון רש"י דכתב הא דקתני נפסק גולה אפי' בשונא וכו' רבנן ואליבא דר"ש היא והא דקתני נפסק אינו גולה רבי היא וכו' ולא כתב ג"כ רבי היא ואליבא דר"ש כמו שכתב בפירוש הברייתא הראשונה ש"מ דלא גריס רש"י בברייתא שניה ר"ש: ד"ה בגלעד שכיחי רוצחים פי' ולהכי הוצרכו וכו'. בלתי ספק שהוקשה לתוס' מאי נ"מ בהא דבגלעד שכיחי רוצחים משום הכי לא הוצרכו לערי מקלט יותר דרוצחים דשכיחי היינו במזיד והגולים אינם כי אם שוגגים וא"כ לא משני התוס' מידי במאי דכתבו דהקב"ה מזמינם לפונדק הא מ"מ השוגגים אינם שכיחים בגלעד והיאך מזמינם לפונדק ויצטרכו עבור זה לערי מקלט רבים ונ"ל לפי שההורגים במזיד בלא עדים רבים שכיחים בגלעד דקב"ה מזמין כל השוגגים משאר מקומות לכאן כל שוגג ומזיד לפונדק אחד ולכך היו צריכים לערי מקלט רבים וק"ל: ה"ג בגמרא אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים:

הגהות והערות

א] בד' ווינציא הגי' ומצא פרט למצוי במוכר שדה אחוזתו כתיב ובא לגואלו והשיגה ידו ומצא. ב] בד' ווינציא הגי' וכן "פירש בסנהדרין גבי יראה יראה הלכך משמע שפיר מן" המסורת. ג] סנהדרין דף ד ע"ב ד"ה כדרך. ד] דף ב ע"א ד"ה יראה. ה] עי' קובץ על י"ד. ו] עי' דז"מ וקובץ על י"ד מה שמיישב ועי"ע בכוס ישועות. ז] דברים ד, מב. ח] דברים יט, ד. ט] דף ז ע"ב ד"ה פשיטא. י] בד' ווינציא "קציר של שביעית" שלא כו'. יא] עי' מראה כהן המובא בילקוט מפרשים מה שהעיר על המהרש"א. יב] כ"ה במהרש"א דפו"ר, וט"ס הוא דכוונתו להגיה דקאמר "נמי" במקום תיבת "לעיל" שבתוס' דפו"י כמובא בציון הבא, וכן הוקף בסוגרים עגולים במהרש"א דפוס ברלין. יג] הגי' בתוס' דפו"י "וצ"ל שנמצא אדם גר תושב וכן הא דקאמר לעיל חייב מדקאמר ונמצא גר תושב", ולפנינו בתוס' הוא ע"פ המהרש"ל דפו"ר. יד] עי' ערוך לנר ותבנית אות יוסף. טו] בדפוס וינציא משום דדינו היה מסור "לאדם" לפי "שהיה" שם עדים, ומגיה המהרש"א משום "דאין" דינו היה מסור לאדם לפי "שלא היו" שם כו', ולפנינו בתוס' ע"פ מהרש"ל דפו"ר. טז] בד' ווינציא "והוה מסיק". יז] עי' עלה דיונה. יח] צ"ל "בדיני" (דז"מ). יט] בראשית כ, ד. כ] בראשית כ, ג. כא] עי' רש"ש. כב] וכ"ה בערוך לנר ע"ש ועי"ע במראה כהן ומלא הרועים בילקוט מפרשים. כג] עי' מהרש"א וכוס ישועות.

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כו מכות תלמוד בבלי עמוד מס 79הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

INSIGHTS INTO THE DAILY DAF

brought to you by Kollel Iyun Hadaf of Yerushalayim
daf@dafyomi.co.il http://www.dafyomi.co.il

Previous Daf

MAKOS 9

? Ask A Question

1) AVIMELECH'S CLAIM OF INNOCENCE

QUESTION: Abaye and Rav Chisda disagree with Rava about the law in the case of a person who thinks he is allowed to do something which is actually forbidden ("Omer Mutar"). Is such a person comparable to one who sins due to circumstances beyond his control ("Ones"), or is he more similar to one who sins knowingly and intentionally ("Karov l'Mezid")? Rava attempts to prove that one who is "Omer Mutar" is considered Karov l'Mezid from the Torah's narrative of Avimelech's argument with Hash-m. When Avraham and Sarah traveled to the land of the Plishtim, Avimelech, the king of the Plishtim, took Sarah away from Avraham unaware that she was already married. Hash-m spoke to Avimelech in a dream and told him that he would die because of his sin. Rava derives from here that although Avimelech was "Omer Mutar" and thought that what he was doing was permitted, he was punishable by law of the courts. Rav Chisda replies that Hash-m told Avimelech only that he was punishable by Shamayim, but not that he was punishable bi'Yedei Adam, at the hands of the earthly courts, and thus there is no proof from Avimelech that "Omer Mutar" is considered Karov l'Mezid.

What is Rava's proof from Avimelech in the first place? Hash-m spoke to Avimelech in a dream *before* Avimelech committed any sin with Sarah (Bereishis 20:3-4)! The verse implies that Hash-m warned Avimelech that he would be killed *if* he touched Sarah. That punishment obviously would have been in the hands of the earthly courts, because if he would have gone ahead and sinned after Hashem's warning, he would have been aware of Sarah's status and he would have been sinning knowingly and intentionally. How, then, is that a case of "Omer Mutar"?

ANSWERS:

(a) The **ARUCH LA'NER**, **MINCHAS BIKURIM**, and others answer that Rava understands the verses as follows. Hash-m was informing Avimelech of the great kindness that He did for him by preventing him from touching Sarah. Hash-m was telling Avimelech that had he sinned with Sarah under the assumption that she was not married, he would have been Chayav Misah at the hands of the earthly courts, because "Omer Mutar" is Karov l'Mezid. Hash-m prevented Avimelech from sinning with her, and thus He prevented Avimelech from being Chayav Misah for "Omer Mutar."

One may ask a different question, though. Why was Avimelech considered clean of any sin? He should have been Chayav Misah for *stealing* (kidnapping) Sarah, despite the fact that it was an act of "Omer Mutar"! According to many commentaries, Shechem was Chayav Misah because he stole Dinah, the

daughter of Yakov (and a Nochri is Chayav Misah for transgressing any of the seven Mitzvos of Bnei Noach, such as stealing). According to Rava, why was Avimelech not Chayav Misah for his "Omer Mutar" transgression of stealing?

The **OR HA'CHAIM** (Bereishis 20:5) and Aruch la'Ner answer that as long as Avimelech was taking Sarah to be his wife under the assumption that she was not married, he was not considered "Omer Mutar" and was not transgressing any prohibition of stealing at all. The Or ha'Chaim explains that Avimelech thought that he was bestowing great honor upon Sarah's family by taking her as his wife. Therefore, his act cannot be considered an act of stealing even in an "Omer Mutar" manner. However, after Hash-m informed Avimelech that Sarah was married, he would have been guilty of stealing had he not returned her to Avraham immediately.

The **SI'ACH YITZCHAK** similarly writes that one is not considered "Omer Mutar" when the owner of an object tricks him into believing that he is permitted to take the owner's object. Since Avraham and Sarah both led Avimelech to believe that she was not married, his act cannot be considered stealing.

This answer, however, raises a general difficulty with Avimelech's guilt. How can Rava categorize Avimelech even as an "Omer Mutar"? One who is "Omer Mutar" is Karov l'Mezid, according to Rava, because he should have learned the Halachah and realized that the act was prohibited. How does this apply to Avimelech? He would not have known that he must avoid the sin even if he would have learned all of the laws pertaining to the prohibition of Eshes Ish, since he thought she was not an Eshes Ish! He certainly should be considered an "Ones," since his sin would have been committed due to circumstances beyond his control! (**MINCHAS YEHUDAH** and others)

The **CHIDUSHEI REFA'EL** answers that Avimelech certainly was not innocent. Avraham told the people that Sarah was his sister because he feared that they would kill him if they knew that he was married to Sarah. Since the system of justice in that land dictated that the king was entitled to take any woman whom he desired and to dispose of her husband, Avimelech certainly should have suspected that Avraham was withholding information in order to protect himself. Since this was a reasonable assumption, Avimelech was considered "Omer Mutar" in his act of taking Sarah. Although his action was not entirely intentional, he certainly was not innocent.

Based on this approach, the **MIGDANOS NASAN** answers an apparent contradiction in the **RAMBAM**. The Rambam (Hilchos Melachim 10:31) rules like Rava, that "Omer Mutar" is Karov l'Mezid, but he also states that if a Nochri has relations with the wife of another man under the assumption that she is not married, he is *not* put to death. However, according to Rava, the Nochri *should* be put to death for such an act, just as Avimelech would have been Chayav Misah for his act of "Omer Mutar" in taking a married woman. Why does the Rambam rule like Rava and, at the same time, rule that a Nochri is not Chayav Misah for taking a married woman whom he thought was not married?

According to the above explanation, the answer is clear. Only when there is reason for the man to have a doubt about the woman's status is he considered "Omer Mutar." In a case of a genuine mistake, the man indeed is innocent, even according to Rava. (Y. Montrose)

9b----------9b

2) AN ABUNDANCE OF MURDERERS

QUESTION: The Mishnah and Gemara discuss the Arei Miklat, the cities of refuge for people who killed accidentally. There were three Arei Miklat in Ever ha'Yarden and three in the rest of Eretz Yisrael. The Gemara asks why did Ever ha'Yarden (where only two tribes lived) have the same number of Arei Miklat as all of Eretz Yisrael (where ten tribes lived)? Abaye answers that in Gil'ad, which was in Ever ha'Yarden, there were many murderers, and therefore there was a need for more cities of refuge.

What does Abaye mean? He cannot mean that there were more accidental murderers in Gil'ad, because accidents are seemingly subject to random occurrences, and thus there should not be any more accidents in one area than in another. If he means that there were more intentional murderers in Ever ha'Yarden, then what difference does that make to the number of Arei Miklat? The Arei Miklat are exclusively for *accidental* murderers!

ANSWERS:

(a) The **RAMBAN** answers that since the people in Gil'ad were adept at murdering, they would often kill in a way that appeared to be accidental in order to be free of the death penalty and be able to find refuge in the Arei Miklat. It was not possible to close the Arei Miklat altogether and thereby prevent such murders from occurring, because then the *real* accidental murderers would have no refuge. Therefore, in order to accommodate all of the killers who sought refuge and to ensure that the ones deserving of refuge were able to get protection, it was necessary to have more Arei Miklat.

(b) The **MAHARAL** (in **GUR ARYEH**) does not accept this answer. He asserts that it would be better not to have any Arei Miklat and thereby deter murderers from killing than to have many Arei Miklat and allow all murderers who claim to be Shogeg to enter. The Maharal instead prefers the answer of his brother, **RAV SINAI** of Prague (see below, e:2).

Alternatively, the Maharal answers based on an understanding of the purpose of giving a punishment for an accidental killing. Why is a person given such a harsh punishment, exile to an Ir Miklat, for an accident? It must be that the person was not sufficiently careful to preserve human life. Since, in Ever ha'Yarden, there were many intentional murderers, there certainly was a lack of sensitivity to murder, and, as a result, there were many more accidental killings there than in the rest of Eretz Yisrael.

(c) The **TIFERES YISRAEL** answers that although the number of accidental killings in Ever ha'Yarden was the same as everywhere else, it was still necessary to have more Arei Miklat there for the following reason. In Ever ha'Yarden, the social order was relatively accustomed to murder. Consequently, a Go'el ha'Dam who wanted to avenge the accidental killing of his relative would be much quicker to act there than in the rest of Eretz Yisrael, because no one would look at him suspiciously if he yielded a weapon and pursued the accidental killer. An accidental killer, therefore, would need quick access to an Ir Miklat, and all accidental killers would rush to get to the Arei Miklat. In contrast, in the rest of Eretz Yisrael, it was not common for murderers to be seen in the open, and thus a Go'el ha'Dam would take much time in planning his avenge, if he attempted to avenge the killing at all. Therefore, the need for Arei Miklat was considerably less.

(d) The **MAHARSHA** (in his second approach) and others write that Abaye follows the view of Rebbi Yosi ben Yehudah in the Mishnah, who says that originally both intentional killers and accidental killers would be given refuge in the Ir Miklat, and afterwards the intentional killers would be taken from there to be judged. Therefore, because of the large number of intentional killers in Ever ha'Yarden who would also

enter the Arei Miklat, it was necessary to have additional Arei Miklat.

(e) **TOSFOS** explains that many Arei Miklat were needed in Ever ha'Yarden because of Hashem's way of bringing justice to killers as described later (10b). The Gemara says that if one person killed accidentally but without witnesses (and thus he cannot be sent to an Ir Miklat), and another person killed intentionally but without witnesses (and thus he cannot be put to death by Beis Din), Hash-m would cause them to go to the same place, and the person who killed accidentally would fall off of a ladder in front of witnesses, and land on -- and kill -- the person who killed intentionally. Each person would then receive the punishment he deserves. The intentional killer would receive his punishment of death, and the accidental killer would be sent to Galus. Gil'ad, in Ever ha'Yarden, apparently was the place where Hash-m caused these murderers to meet each other.

What does Tosfos mean to say? Although Ever ha'Yarden has many intentional killers, there still are not more accidental killers there, as accidents are subject to random occurrence, as mentioned above. Why, then, was there a need for more Arei Miklat in Ever ha'Yarden?

1. Perhaps Tosfos understands the concept of Galus for an accidental murderer as **RASHI** understands it. Rashi later (10a, DH Talmid Chacham) writes that a teacher should not accept a student who is unfit, because, due to that student's sinfulness, he might come to kill by accident and be sent to Galus. What does one's sinfulness have to do with an *accident*? The answer is that only a person who is deserving of punishment for his many other sins meets the fate of Galus for killing accidentally. Therefore, since there were many more intentional killers and Resha'im in Ever ha'Yarden than in other places, there were also many more people who killed accidentally through Divine providence, and thus more Arei Miklat were necessary.

2. The **MAHARSHA** explains the intention of Tosfos as follows. Tosfos relies on the teaching of the Gemara later (on 10b), that Hash-m punishes a person who deserves death bi'Yedei Shamayim (death at the hands of Hash-m) by having another person kill him accidentally. Since there were so many intentional murderers in Ever ha'Yarden who killed without witnesses, it was necessary for Hash-m to cause there to be many more accidental killers in order to bring justice to the intentional ones.

3. The **MAHARAL** (in **GUR ARYEH**) quotes his brother, **RAV SINAI** of Prague, and praises his answer. Rav Sinai explains that in Eretz Yisrael there are many accidental killers (who killed without witnesses) who are not able to receive their punishment of Galus by being caused to kill accidentally an intentional killer. This is because there are not always intentional killers available to kill. Hence, in Eretz Yisrael, many of the accidental killers are not able to go to Galus. In contrast, in Ever ha'Yarden there are many intentional killers, and thus all of the people who kill accidentally without witnesses are caused to kill an intentional murderer. This results in more accidental killers going to Galus in Ever ha'Yarden than in Eretz Yisrael.

4. The **MAHARAM** explains that according to Tosfos, Hash-m brings all of the accidental killers from all over Eretz Yisrael to Ever ha'Yarden, and there each one kills accidentally (with witnesses) one of the many intentional murderers in Ever ha'Yarden. Abaye means that since there are many intentional killers in Ever ha'Yarden, it is necessary for Hash-m to bring to there many accidental killers from the rest of Eretz Yisrael in order for each to receive his proper punishment.

Why, though, does Hash-m not send instead the intentional killers to the accidental ones? The **SHA'AGAS**

ARYEH answers that indeed He does! Hash-m divides the number of these "accidents" evenly between Eretz Yisrael and Ever ha'Yarden. Many accidental killers end up going to Ever ha'Yarden, and many intentional killers end up going to Eretz Yisrael. In each place, the intentional killers are killed by accident, with witnesses, by the accidental killers, and thus the same number of Arei Miklat is needed in each place!

Next Daf

Index to Insights for Maseches Makos

OTHER D.A.F. RESOURCES ON THIS DAF

English Charts & Graphics

Yosef Da'as • Chidonim • Galei Masechta • Video/Audio Lectures

D.A.F. Home Page

See the Daf

Sponsorships & Donations • Readers' Feedback
Mailing Lists • Archives • Ask the Kollel
Dafyomi Weblinks • Dafyomi Calendar
חומר לימוד בעברית

Hear the Daf